

სარჩევი.....	3
პროექტის მიზანი.....	4
1. ძეგლის ისტორიულ-მხატვრული ღირებულება.....	4
2. პროექტის წინაპირობა.....	5
3. პროექტის ამოცანები და განხორციელების გზები.....	5
4. პრობლემის აღწერა.....	6
5. განსახორციელებელი სამუშაოების ჩამონათვალი და მოცულობები.....	8
6. შესასრულებელი სამუშაოების მეთოდოლოგია.....	18
6. სამუშაოთა გრაფიკი 2018 წლის 20 მარტი – 2018 წ. 20 დეკემბერი.....	24
დანართი 1. გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის ეკდერების გადახურვის, სადრენაჟო სისტემის რეაბილიტაციის, კარნიზების და ცოკოლის ქვების კონსერვაციის ნახაზები და სქემები.....	31
დანართი №3 გელათის კომპლექსის ნაგებობათა სახურავის ელემენტები არქეოლოგიური მასალებისა და ისტორიული წყაროების მიხედვით.....	52
დანართი №4 გელათის სამონასტრო კომპლექსის მთავარი, ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრის ტექნიკური მდგომარეობის შესახებ.....	68

პროექტის მიზანი

წინამდებარე პროექტის მიზანია გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის სრული რეაბილიტაციის შემდეგი ქმედებების განხორციელება, კერძოდ:

- ტაძრის სადრენაჟო სისტემის რეაბილიტაცია.
- ტაძრის ეკვდერების კარნიზების რეაბილიტაცია.
- ტაძრის ეკვდერების გადახურვის რეაბილიტაცია და მოჭიქული კრამიტით და ისტორიული ლორწოვანით გადახურვა.
- აღმოსავლეთ, დასავლეთ და სამხრეთ ცოკოლის რეაბილიტაცია.

1. ქეზლის ისტორიულ-მხატვრული ღირებულება

გელათის მონასტერს თავისი უაღრესად დიდი ისტორიული და მხატვრული ღირებულებებით გამორჩეული ადგილი უჭირავს არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებს შორის. ათი საუკუნის განმავლობაში იგი არ კარგავს არც ისტორიულ და არც მხატვრულ ღირებულებას. გელათის მონასტერი დავით აღმაშენებელმა დააარსა 1106 წელს.

გელათის სამონასტრო კომპლექსის ცენტრალური ნაგებობა ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარია. მისი მშენებლობა დავით აღმაშენებლის დროს, XII საუკუნის დასაწყისში დაიწყო. იგი გალავნით შემოსაზღვრული ეზოს შუაგულში მდებარეობს. ნაგებობა შინაარსობრივად და კომპოზიციურად არქიტექტურული კომპლექსის დომინანტია. ესაა ჯვარ-გუმბათოვანი ნაგებობა აღმოსავლეთით სამი შვერილი აფსიდით; დასავლეთი მკლავის გარშემო პატრონიკეა მოწყობილი. თავდაპირველი გეგმით ტაძარს სამხრეთი თაღოვანი გალერეა უნდა ჰქონოდა, მაგრამ მის ნაცვლად XII საუკუნეშივე, დემეტრე I-ის დროს, დასავლეთით ნართექსი, სამხრეთით მინაშენი მიუმატეს. ტაძრის ჩრდილოეთი მინაშენი XIII საუკუნის განმავლობაში ეტაპობრივად იგებოდა.^{*} მისი დეტალური აღწერა და ანალიზი იხ. პროექტზე თანდართულ სახელოვნებათმცოდნეო ანალიზში. ^{*}

^{*}იხ. მონასტრის გენგეგმა, ტაძრის გეგმა და ჭრილები. დანართი#1

^{*}იხ. სახელოვნებათმცოდნეო ანალიზი დანართი #2

2. პროექტის წინაპირობა

2008-2010 წლებში გელათის მონასტრის ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს მიერ დაფინანსებული სამუშაოები. 2008 წელს “აიპ საქართველოს მემკვიდრეობის” პროექტის ფარგლებში შემუშავდა გელათის მონასტრის განვითარების გეგმა, რომელიც განახლდა 2015 წელს. არქეოლოგიურ კვლევებზე დაყრდნობით აღდგა ისტორიული მოჭიქული კრამიტი.

წინამდებარე პროექტი ეყრდნობა წინა ეტაპებზე განხორციელებულ კვლევებს და სამუშაოებს, რომლებიც ითვალისწინებდა გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის არქიტექტურული სტრუქტურის რეაბილიტაციას 2008 წელს შემუშავებული პროექტის მიხედვით და 2015 წელს „საქართველოს მემკვიდრეობის“ მიერ განახლებული განვითარების გეგმის მიხედვით. რომლის ფარგლებშიც, განხორციელდა გუმბათის კონსტრუქციული გამაგრება, გუმბათის, ტრომპების, სამხრეთ, ჩრდილოეთ, დასავლეთ მკლავების, აფსიდის, და სადიაკვნოების კარნიზების რეაბილიტაცია, და არქეოლოგიურ აღმოჩენებზე დაყრდნობით მოჭიქული კრამიტით გადახურვა, სარკმელების რეაბილიტაცია. ტაძრის სრული პერიმეტრის საპირე ქვის კონსერვაცია. (იხილეთ პროექტი # GACC/GELATI/ 01/2013)

3. პროექტის ამოცანები და განხორციელების გზები

წინამდებარე პროექტში განსაზღვრულია სამუშაოთა მიმართულებები, რომლებიც ავსებს მანამდე განხორციელებულ სამუშაოებს და უზრუნველყოფს გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის სტრუქტურის სრულ რეაბილიტაციას, რისთვისაც განსაზღვრულია სამუშაოები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- ტაძრის სადრენაჟო სისტემის რეაბილიტაცია
- ტაძრის ეკვდერების კარნიზების რეაბილიტაცია.
- ეკვდერების მოჭიქული კრამიტით გადახურვა
- გამოვლენილი ისტორიული ლორწოების აღდგენა
- აღმოსავლეთ, დასავლეთ და სამხრეთ ცოკოლის რეაბილიტაცია

ყველა ზემოთ აღნიშნული ღონისძიება ჩატარდება 2015 წელს საქართველოს მეგლთა დაცვის ეროვნული სააგენტოს და „საქართველოს მემკვიდრეობის“ მიერ განახლებული განვითარების გეგმის და პროექტის მიხედვით, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის სპეციალისტების, საერთაშორისო ექსპერტების და დონორი ორგანიზაციების ზედამხედველობით, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ყველა კანონის გათვალისწინებით.

4. პრობლემის აღწერა

1. ტაძრის სადრენაჟე სისტემის გაუმართაობა:

ამჟამად არსებული მდგომარეობით ტაძრის სახურავიდან ჩამონადენი ნალექი ასველებს პოსტამენტს და საფრთხეს უქმნის საძირკველს, მოსაწყობია ახალი მიწისქვეშა გაყვანილობის სისტემა რომელიც ჩაახშობს ატმოსფერული ნალექების არსებულ ჭავლს და უზრუნველყოფს მის სწორ გადინებას მონასტრის ტერიტორიიდან.

2. ტაძრის ეკვდერების კარნიზების ქვის დაზიანებები:

ვიზუალურ-ტექნიკური გამოკვლევით დადგინდა, რომ კარნიზის ქვებში შეინიშნება შემდეგი დაზიანებები: ქვები დაშორებულია კედლის გულს და ზოგ შემთხვევაში დაკარგული აქვთ ერთმანეთთან კავშირი; ქვებზე წარმოქმნილია ბზარები; ზოგიერთ ადგილას შეიმჩნევა ქვების მთლიანი ან ნაწილობრივი დაკარგვა; თავდაპირველ სამშენებლო მასალაზე აღინიშნება სხვადასხვა ტიპის განცალკევება (აქერცვლა, განშრევა...), რამაც უმეტეს შემთხვევაში გამოიწვია ზედაპირის სრული ან ნაწილობრივი დაკარგვა - ეროზია.

ზემოთ ჩამოთვლილი დაზიანებების ძირითადი გამომწვევი მიზეზებია: შესაკეთებელი სამუშაოების განუხორციელებლობა; გარემო ბუნებრივი აგენტების ზემოქმედება (ქარი, წვიმა, ტემპერატურული ცვალებადობა...); მიწისძვრების ზემოქმედება; სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში მტერთა შემოსევით მიყენებული დაზიანებები (ნგრევა, გადაწვა, ვანდალიზმი...)

3. ეკვდრების გადახურვის დაზიანებები

ეკვდრების არსებული გადახურვა, რომელიც 20 სკ-ის 50-იანი წლების რესტავრაციის დროს მოეწყო, თუნუქითაა გადაწყვეტილი, ხოლო ტაძრის ჩრდილო დასავლეთ ფასადის მონაკვეთზე შემორჩენილია ლორწოვანი თუნუქი ხის ნივნივებიან გადახურვაზე მოწყობილი. გადახურვა ამორტიზირებულია და სრულფასოვნად ვერ იცავს ინტერიერს ატმოსფერული ნალექებისაგან, გარდა ამისა თუნუქის ვიბრირება, განსაკუთრებით ქარიან ამინდში, რაც საკმაოდ ხშირია გელათის ტერიტორიაზე, იწვევს მის გამუდმებულ კონტაქტს კარნიზის ქვებთან და მნიშვნელოვნად აზიანებს მათ, რაც ნათლად აისახება კარნიზების არსებულ მძიმე მდგომარეობაში - კარნიზის კვადრების უმეტესობა ძლიერადაა დაზიანებული და ფაქტიურად ვეღარ ასრულებს თავის ფუნქციას გარდა ამისა, სახურავის გუმბათიდან ძლიერი გადმოშვება, სრულებით არ შეესაბამება ეკლესიის პროპორციებს და არღვევს მის მხატვრულ იერსახეს.

4. ტაძრის ცოკოლის ქვის სტრუქტურის დაზიანებები

ცოკოლის ქვების დაზიანებები კარნიზის ქვის დაზიანებების ანალოგიურია.

5. განსახორციელებელი სამუშაოების ჩამონათვალი და მოცულობები

- 1) სამუშაოთა ლოკაციის შესაბამისად ხარაჩოების გამართვა
- 2) მიწისქვეშ არსებული ისტორიული სანიაღვრე სისტემის ხელით გათხრა, გასუფთავება, აღდგენა
- 3) ეკვდერებზე არსებული გადახურვის მოხსნა და გასუფთავება.
- 4) კრამიტის ბურულის მოწყობა
- 5) ბაზალტის ქვის ლორფინით სახურავის რეაბილიტაცია
- 6) ეკვდერების კარნიზის ქვის კონსტრუქციული გამაგრება, რეაბილიტაცია, აღდგენა
- 7) ცოკოლის საპირე ქვების რეაბილიტაცია

სამუშაოების ძირითადი მოცულობები:

1. მოსამზადებელი სამუშაოები

1,1	Installation and dismantling of the Scaffolding / ხარაჩოს აგება, დაშლა	m2	1331,2
1,2	Fixation of polypropylene curtain / პოლიპროპილენის ფერადი ფარდის მოწყობა ხარაჩოს გარე პირეულზე	m2	1397,8
1,3	Arrangement of fence around building/ მსუბუქი კონსტრუქციით ტაძრის გარშემო მოედნის შემოღობვა (height 1m)	m	220,0
1,4	Arrangement of fence along drainage system/ მსუბუქი კონსტრუქციით სანიაღვრე არხის შემოღობვა (height 1 m)	m	630,0
1,50	Transportation of waste materials / ნაგვის დატვირთვა და გატანა	t	75,5

2. სადრენაჟე სისტემის რეაბილიტაცია*

1	Digging the drainage collector under supervision of archaeologist / მიწისქვეშა ისტორიული (დახურული) სანიაღვრე კოლექტორის გათხრა ხელით, არქეოლოგის ზედამხედველობით	მ3	172,7
2	Digging of supposed drainage channel under supervision of archaeologist / სავარაუდო სანიაღვრე არხის გათხრა ხელით არქეოლოგის ზედამხედველობით	მ3	171,6
3	Rebuild of the collector walls built with rubble limestone with 50% of new materials / არსებული სანიაღვრე კოლექტორის, ფლეთილი კირქვით ნაშენები კედლების გადაწყობა 50% ახალი მასალის დამატებით	მ2	973,4
4	Arrangement of fine and coarse pebble bedding in the channel and ramming / არხის ძირის წვრილფრაქციული და მსხვილფრაქციული ღორღის ფენილის მოწყობა და დატკეპნა	მ3	103,62
5	Refilling of channel with ground / მიწის უკან ჩაყრა	მ3	103,6
6	Covering of the channel by 10 cm thick grassy clods / არხის ზედაპირის დაფარვა 10სმ სისქის ცოცხალი ბალახოვანი ბელტებით	მ2	344,3
7	Transportation of remaining grounds out of site / ზედმეტი გრუნტის დატვირთვა ა/მანქანებზე და ტრანსპორტირება	მ3	210,4

* მოცემული მოცულობები სავარაუდოა, ვინაიდან შეუძლებელია სანიაღვრე სისტემის მდგომარეობის რეალური შეფასება სამუშაოების დაწყებამდე. მოცულობების დადგენა/დაზუსტება განხორციელდება არხის გატხრის შემდგომ და არსებული მდგომარეობის შეფასების შემდგომ.

3. კარნიზების რეაბილიტაცია

	დასავლეთი ფასადი		
3,1	Treatment with Biocide / ბიოციდით შეწამვლა	მ2	55

3,2	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	4
3,3	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	8
3,4	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	20
3,5	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	37
3,6	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	10
3,7	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	2,2
3,8	Installation of new stones / ახალი ქვის ფილების დამატება** (L 27mx D 0,35m x H 0,07m)	m3	0,66
3,9	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია	m	5
3,10	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	24
3,11	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	55
3,12	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთიანება	m2	3
3,13	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	1,2
3,14	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	6
	სამხრეთი		
3,15	Treatment with Biocide / ბიოციდით შეწამვლა	m2	60
3,16	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	0
3,17	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	2
3,18	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	14
3,19	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	130

3,20	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	31,4
3,21	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	3
3,22	Installation of new stones / ახალი ქვის ფილების დამატება** (L 67mx D 0,35m x H 0,07m)	m3	1,64
3,23	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია	m	22
3,24	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	30
3,25	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	60
3,26	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთანება	m2	3,7
3,27	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	9
3,28	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	2
	ჩრდილოეთი		
3,29	Treatment with Biocide / ბიოციდით შეწამვლა	m2	65
3,30	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	3
3,31	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	7
3,32	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	10
3,33	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	57
3,34	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	18,3
3,35	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	12
3,36	Installation of new stones / ახალი ქვის ფილების დამატება** (L 52,5mx D 0,35m x H 0,07m)	m3	1,29

3,37	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია	m	15
3,38	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	31
3,39	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	65
3,40	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთანება	m2	3,6
3,41	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	4,5
3,42	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	5

* სამუშაო არ არის მოცემული სქემებზე ვინაიდან შეუძლებელია ამ სამუშაოს საჭიროების ადგილების წინასწარ გასაზღვრა. რაოდენობის შეფასება მოხდა ძეგლზე უკვე განხორციელებული სამუშაოების გამოცდილებაზე დაყრდნობით. სამუშაოს ზუსტი მოცულობა დადგინდება სამუშაოების წარმოების პროცესში

**სამუშაო არ არის მითითებული სქემაზე. იგი მოიცავს კარნიზის სრულ პერიმეტრს.

4. სახურავის რეაბილიტაცია კრამიტის ბურულით

4,1	Dismantling of old tin roofing / ამორტიზირებული თუნუქის ბურულის მოხსნა, 8 მ სიმალიდან ჩამოტანა და ეზოში დასაწყობება	მ2	550,0
4,2	Dismantling of wooden under roofing structure / მოფიცვრის და ბურულქვეშა ხის ნაკეთობების დაშლა, ჩამოტანა და ეზოში დასაწყობება	მ3	22,0
4,3	Filling of under roofing cavities by pumice stone and lime / ბურულქვეშა სივარცის შევსება მსუბუქი შემავესებლით (პემზა კირის დუღაბით)	მ3	330,0
4,4	Arrangement of fiberglass armature D44 mm/ interval 10 cm / სახურავზე მინაბოჭკოვანი არმატურის ბადის მოწყობა	მ2	550,0

	დ=4მმ ბიჯი 10სმ		
4,5	Plastering of under roofing plates by polymer lime mortar 10cm/ სახურავის სიბრტყეების მოლესვა კირდულაბით - სისქე 10სმ	მ2	550,0
4,6	Arrangement of hydroisolation layer/ მოჭიმვის დაფარვა საიზოლაციო ფენით	მ2	550,0
4,7	Covering isolation with 5 cm. limemortar layer / საიზოლაციო ფენაზე დამცავი 5სმ-იანი მოჭიმვის მოწყობა კირხსნარით	მ2	550,0
4,8	Installation of ceramic decoration tiles along the cornices / ლავგარდანის ქვებზე მოჭიქული, დეკორატიული არშიის მოწყობა	გრძ.მ	156,8
4,9	Arrangement of copper treadmill (12 sm) between ceramic tiles and cornice decoration / “ფარდასა” და კრამიტს შორის სპილენძის ფურცლის წყლის საწვეთურის მოწყობა ორკომპონენტიანი წებოთი და ლითონის სამაგრით (თუნუქი სიგანით 12 სმ)	გრძ.მ	74,0
4,10	Rehabilitation of roofing with ceramic tiles / სახურავის ბურულის მოწყობა მოჭიქული კრამიტით კირ. დულაბზე, ყოველი ცალის უჟანგავი სამსჭვალით და ჰერმეტიკის ჟელეთი ჩაანკერებით	მ2	550,0
4,11	Treatment of joint of the ceramic tiles and stone by hydroisolation / კრამიტის ბურულსა და ქვის კედელის შერთების ადგილების დამუშავება ჰიდროსაიზოლაციო მასალით	გრძ/მ	112,4

5. ბაზალტის ქვის ლორფინით სახურავის რეაბილიტაცია

5,1	Dismantling of old tin roofing /ამორტიზირებული თუნუქის ბურულის მოხსნა, 8 მ სიმალიდან ჩამოტანა და ეზოში დასაწყობება	მ2	64,0
5,2	Dismantling of wooden under roofing structure / მოფიცვრის და ბურულქვეშა ხის ნაკეთობების დაშლა, ჩამოტანა და ეზოში დასაწყობება	მ3	2,6

5,3	Remove of historical stone roofing fragments, selection of useful fragments /ბურულის თლილი ლორფინების მოხსნა, ჩამოტანა, ვარგისი მეორადი ქვების გადარჩევა და დასაწყობება	მ2	64,0
5,4	Remove of concrete foundation of stone roofing /ლორფინქვეშა ბეტონის ფუძის მონგრევა და ჩამოტანა	მ3	9,6
5,5	Filling of under roofing cavities by pumice stone and lime /ბურულქვეშა სიცარიელის შევსება მსუბუქი შემავსებლით (პემზა კირის დუღაბით)	მ3	38,4
5,6	Arrangement of fiberglass armature D44 mm/ interval 10 cm /სახურავზე მინაბოჭკოვანი არმატურის ბადის მოწყობა დ=4მმ ბიჯი 10სმ	მ2	64,0
5,7	Plastering of under roofing plates by polymer lime mortar 10cm/ სახურავის სიბრტყეების მოლესვა კირდუღაბით - სისქე 10სმ	მ2	64,0
5,8	Arrangement of hydroisolation layer/ მოჭიმვის დაფარვა საიზოლაციო ფენით	მ2	64,0
5,9	Covering isolation with 5 cm. limemortar layer / საიზოლაციო ფენაზე დამცავი 5სმ-იანი მოჭიმვის მოწყობა კირხსნარით	მ2	64,0
5,10	Treatment of old stones / მეორადი ლორფინის ქვების გადათლა	მ2	32,0
5,11	Production of 10 cm basalt stone slabs / 10 სმ სისქის მასიური ბაზალტის ქვის ლორფინების დამზადება	მ3	32,0
5,12	Rehabilitation of stone roofing / სახურავის ბურულის მოწყობა ქვის ლორფინებით	მ2	64,0
5,13	Treatment of joints between wall and stone roofing by hydroisolation / ლორფინსა და ქვის კედელის შეერთების ადგილების დამუშავება ჰიდროსაიზოლაციო მასალით	გრძმ	256,0

6. ცოკოლის რეაბილიტაცია

	დასავლეთი ცოკოლი		
6,1	Treatment with Biocide /ბიოციდით შეწამვლა	m2	100

6,2	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	3
6,3	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	9
6,4	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	58,6
6,5	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	22
6,6	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	4
6,7	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	4,8
6,8	Installation of new stones / ახალი ქვის დამატება (sizes: 0,41*0,65*0,3; 0,24*0,38*0,2, 0,12*0,242*0,8; 0,12*0,326*0,8)	m3	0,4
6,9	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	36
6,10	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია	m	127
6,11	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	100
6,12	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთიანება	m2	3
6,13	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	7,5
6,14	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	4
	სამხრეთი ცოკოლი		
6,1	Treatment with Biocide / ბიოციდით შეწამვლა	m2	116
6,2	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	0
6,3	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	10
6,4	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	28,6
6,5	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	25

6,6	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	4,3
6,7	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	10
6,8	Installation of new stones / ახალი ქვის დამატება	m3	
6,9	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	75
6,10	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია	m	27
6,11	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	116
6,12	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთანება	m2	3,3
6,13	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	1,9
6,14	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	8
	აღმოსავლეთი ცოკოლი		
6,1	Treatment with Biocide / ბიოციდით შეწამვლა	m2	80
6,2	Cleaning of cement fillings / ცემენტის შევსებების განახლება	m2	0
6,3	Cleaning of spaces between the stones / ქვებს შორის ადგილების ჰაერის ჭავლით ამოწმენდა *	m	14
6,4	Injection of the joints & cracks / ბზარების და ნაკერების ინექტირება*	m	18
6,5	Anchoring of stones / ქვების დაანკერება	unit	22
6,6	Reconstruction by lime mortar / რეკონსტრუქცია არმირებული კირით	m2	5
6,7	Reconstruction by lime / რეკონსტრუქცია კირით	m2	3,5
6,8	Installation of new stones / ახალი ქვის დამატება	m3	
6,9	Consolidation of joints / ნაკერების განახლება	m	42
6,10	Consolidation of cracks and microcracks / ბზარების და	m	18

	მიკრობზარების კონსოლიდაცია		
6,11	Cleaning of the stone surface / ქვის ზედაპირის გასუფთავება	m2	80
6,12	Reassembling the fragmented parts of the stone / ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთანება	m2	5
6,13	Notching of places of direct contact / მიბჯენილი საპირე წყობის ქვის მექანიკური ჩაჭრა	m2	6
6,14	Removal, cleaning and placement back of loosened stones / დაძრული ქვის საჭიროების შემთხვევაში მოხსნა და გასუფთავება, დაბრუნება (ანკერით და კირხსნარით)	m2	0

*სამუშაო არ არის მოცემული სქემებზე ვინაიდან შეუძლებელია ამ სამუშაოს საჭიროების ადგილების წინასწარ გასაზღვრა. რაოდენობის შეფასება მოხდება ძეგლზე უკვე განხორციელებული სამუშაოების გამოცდილებაზე დაყრდნობით. სამუშაოს ზუსტი მოცულობა დადგინდება სამუშაოების წარმოების პროცესში

6. შესასრულებელი სამუშაოების მეთოდოლოგია

მეთოდოლოგიის ამომაგალი პრინციპი იქნება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ავთენტობის შენარჩუნება. სამუშაოთა წარმოებისას მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი ძეგლის სტრუქტურასა და მხატვრულ სახეში ჩარევა, მაქსიმალურად იქნება შენარჩუნებული ნებისმიერი ისტორიული ფრაგმენტი. მასალების შერჩევისას გათვალისწინებული იქნება მათი თავსებადობა ისტორიულ მასალასთან. სხვადასხვა ტიპის სამუშაოთა განხორციელებისას გამოყენებული იქნება კონკრეტული მიდგომები კერძოდ:

1. სანიაღვრე სისტემის აღდგენა

სანიაღვრე სისტემის აღდგენა განხორციელდება ერთი მხრივ 2007 წ. ჩატარებული ზოგადი კვლევის დროს გაკეთებული შურფებით მიღებულ მასალაზე და მეორე მხრივ დამატებითი დაკვლევით მოპოვებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით. ძირითადი სახელმძღვანელო პრინციპი იქნება ისტორიული არხის შენარჩუნება და ახალი არხის ანალოგიურად მოწყობა. ძირითად მასალად გამოყენებული იქნება ფლეთილი კირქვა, რომელითაც არის ნაგები ისტორიული არხი.

პირველ ეტაპზე განხორციელდება ისტორიული არხის გათხრა და არსებული მდგომარეობის შესწავლა. სამუშაოები განხორციელდება ხელით, არქეოლოგის უშუალო ზედამხედველობით. განისაზღვრება ახალი და ისტორიული არხების ზუსტი პარამეტრები და გადასაწყობი მოცულობა. შეიქმნება დეტალური პროექტი და ცვლილებები შეთანხმდება დამკვეთთან. ზოგადი სპეციფიკაციების შესაბამისად სანიაღვრე არხის ძირზე მოეწყობა მსხვილ და წვრილფრაქციული ღორღის ფენილი, კოლექტორის კედლები გადაეწყობა კირქვით. სანიაღვრე არხი ჩაებმება არსებულ ერთიან სისტემაში.

სამუშაოების მიმდინარეობისას გათვალისწინებული იქნება ძეგლის დამთვალიერებელთა მოძრაობის ნაკადები და უსაფრთხოება. გათხრილი მონაკვეთები შემოდგომილი იქნება მსუბუქი კონსტრუქციით იმგვარად რომ უზრუნველყოს ვიზიტორთა ნაკადის გატარება და ამავე დროს მათი უსაფრთხოება.

სანიაღვრე სისტემის რეაბილიტაციის შემდეგ მოხდება არხის შევსება ამოღებული გრუნტით და ცოცხალი ბალახოვანი ბელტით დაფარვა

2. კარნიზების რეაბილიტაცია

კარნიზების რეაბილიტაციისთვის გამოყენებული იქნება ხელოვნების საერთაშორისო ცენტრის მიერ გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის ზედა იარუსებზე გამოყენებული მეთოდოლოგია, რომელიც შემუშავდა ლუგანოს უნივერსიტეტის პროფ. სტეფანო ვოლტას კონსულტაციით, რომელიც კონტარქტის მიღების შემთხვევაში იქნება სამუშაოთა კონსულტანტი.

სატენდერო მოთხოვნების შესაბამისად განხორციელებული იქნება შემდეგი კონკრეტული ქმედებები:

1. ქვის ბიოლოგიური დაზიანების მკურნალობისა. წინასწარ განხორციელდება ზედაპირიდან მიკროფლორის მოცილება. მკურნალობისას ძირითად აგენტად გამოყენებული იქნება ბიოციდი 4%-იანი Benzalconio Cloruro, რომელიც მშრალ ზედაპირზე შეეფრქვევა მთელ ზედაპირს. ბზარებში ბიოციდის დატანა განხორციელდება შპრიცით. განსაკუთრებით მძლავრად დაზიანებულ ადგილებში. ბიოციდი ჩამოირეცხება წყლითა და ჯაგრისით 15 დღის შემდეგ, კედლი მდგომარეობის მიხედვით შესაძლოა ვადის კორექცია). ბიოციდით მკურნალობა განმეორდება განსაკუთრებულად ძლიერი დაზიანების ადგილებში.

2. წინა რესტავრაციის ცემენტის შევსებების მოხსნა

ცემენტის შევსებები, რომლებიც გამოიყენებოდა წინა რესტავრაციების დროს არ შეესაბამება თანამედროვე რესტავრაციის მოთხოვნებს. ისინი განაპირობებს მარილების არსებობას, განსხვავებული თბო-ჰიდრო მახასიათებლებს და ა.შ. შესაბამისად აუცილებელია მათი მოხსნა, რაც განხორციელდება მექანიკურად და შეცვლა კირით.

3. ნაკერებისა და ბზარების გამოწმენდა

მოხდება ნაკერები და ბზარების წინასწარ გამოწმენდა ჰაერსი ჭავლით.

4. დუღაბის კონსოლიდაცია

კედლების ერთიანობის აღდგენის მიზნით განხორციელდება არსებული სიცარიელების ინექტირება. სამუშაოს განხორციელებამდე საინექციო ხსნარის გადინების თავიდან ასარიდებლად განხორციელდება ბზარების და ნაკერების ამოვსება

წვრილ ბზარების (<2მმ) - თიხით, რომელიც სამუშაოების დასრულების შემდეგ ადვილად მოიხსნება, ხოლო უფრო დიდი ბზარების - კირხსნარით - განსაზღვრული ინტერვალით მოხდება PVC-ს მილები (Ø6-8-10 მმ) ხსნარის ინექტირებისთვის. საინექციოდ გამოყენებული იქნება 1 წილი ნატურალურად ჰიდრავლიკური კირი NHL5 + 1 წილი ჰიდრავლიკური შემავსებელი (პოცოლანა, აგურის ფხვნილი, პემზა). წვრილი ბზარების შემთხვევაში ინექტირება განხორციელდება ნანოსილიკატით.

5. - კედლის გულიდან დაშორებული ქვების ჩაანკერება

კედლის გულს დაშორებული ქვების ჩაანკერება, განხორციელდება დუღაბის კონსოლიდაციამდე და იმუშავებს ინექტირებისას წარმოქმნილი ჰორიზონტალური ძალების საწინააღმდეგოდ. ჰორიზონტალურად განლაგებული უჟანგავი და მინაბოჭკოვანი არმატურის კონექტორები, გაანეიტრალებენ ჰორიზონტალურ დატვირთვებს. ანკერების ბუდეების მომზადება მოხდება დაბურღვით და არა დარტყმით. ანკერი დამაგრდება დაბალი ელასტიურობის მოდულის მქონე წებოთი, ხოლო ანკერის დანარჩენი ნაწილი მთელ სიგრძეზე ჩამაგრდება ნატურალურად ჰიდრავლიკური კირისა NHL5 და ჰიდრავლიკური შემავსებლის დუღაბით (პოცოლანა ან დაფქული აგური ან მიკრონიზებული პემზა, 1:1/2)

6. ქვის-კედლის საპირე წყობის ნაკლული ნაწილების რეკონსტრუქცია არმირებული კირით და

7. კირით დაკარგული ნაწილების რეკონსტრუქცია და კირის ნალესობის შეცვლა მცირე დანაკარგების შემთხვევაში განხორციელდება კირხსნარით, ხოლო დიდი დანაკარგების შემთხვევაში არმირებული კირით. არმირებული კირის ბათქაში დამზადდება ნატურალურად ჰიდრავლიკური კირის NHL5 დუღაბის, სხვადასხვა გრანულომეტრიის ინერტული მასალისა, უჟანგავი არმატურისა და სტრუქტურული ბადისაგან “ FIBRE BUILD RETICOLA” in FRP della FIBRE NET s.r.l..

8. ახალი ქვების დამატება.

ახალი ქვების დამატება განხორციელდება კარნიზის ზემოდან მთელ პერიმეტრზე გამოყენებული მასალა იქნება ისტორიული ქვის ანალოგიური (კირქვის ტიპის), ადგილობრივი კარიერიდან.

9. ცარიელი ადგილებისა და ნაკერების კონსოლიდაცია

ცარიელი ადგილები და ნაკერები შეივსება გრასელოს, ბოჭკოვანი დანამატების, სილიციუმის ქვიშის ნაერთით. შერჩეული იქნება შესაბამისი გრანულომეტრია და სხვადასხვა ფერის ფხვნილი რათა ხსნარი სწორედ ინტეგრირდება არსებულ მასალასთან. ჰიდრავლიკურობის მისანიჭებლად მოხდება ბუნებრივი ჰიდრავლიკური შემავსებლების დამატება.

10. ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია განხორციელდება მიკრონიზებული კირხსნარის ინექტირება. მიკრობზარების შემთხვევაში კონსოლიდაცია მოხდება შპრიცით ნანო-სილიკატის ინექტირებით.

11. ქვის ზედაპირის გაწმენდა განხორციელდება ქვის ზედაპირის გაწმენდა ხდება რბილი ღრუბელისა და ჯაგრისის მეშვეობით

12. ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთიანება – მცირე ნაწილების გაერთიანება მოხდება პარალოიდ B72 –ით, დიდი ფრაგმენტების ეპოქსიდის წებოთი

13. ქვის შეხებვის ადგილების მექანიკური ჩაჭრა.

ქვების ზედაპირების ურთიერთსახეების ადგილები, ერთმანეთისგან იზოლაციის მიზნით, ჩაიჭრება და შევსება კირის დულაბით.

14. დამრული ქვების მოხსნა, გასუფთავება და დაბრუნება

დულაბიდან ძლიერ მოცილებული ქვები მოიხსნება, გასუფთავდება და დაბრუნდება კირხსნარისა და საჭიროების შემთხვევაში ანკერის მეშვეობით

3. კრამიტის ბურული მოწყობის სამუშაოები

კრამიტის ბურულის მოწყობის სამუშაოები განხორციელდება ეტაპობრივად სხვადასხვა ეგვდერზე, რათა არ მოხდეს დიდი პერიმეტრის დატოვება მუდმივი გადახურვის გარეშე. განხორციელდება არსებული თუნუქის სახურავის და ხის კონსტრუქციის დემონტაჟი, ბურულქვეშა სიცარილეების გამოწმენდა და შესწავლა.

გამოვლენილ მდგომარეობაზე დაყრდნობით გაანგარიშდება შემავსებლის დატვირთვის გაანგარიშება და მსუბუქი შემავსებელი მასალითა (პემზით) და კირის ხსნარით (კუთრი წონა 1 მ³ = 1300-1400 კგ) შევსება. დიდი დატვირთვის გამოვლენის შემთხვევაში სემუშავდება და კონტრაქტორთან შეთანხმდება ხის კონსტრუქციით ალტერნატიული შევსების მეთოდი.

სახურავის სიბრტყეზე მოეწყობა მინაბოჭკოვანი არმატურის ბადე და კირდულაბის ხსნარით მოჭიმვა, რომლეზედაც მოეწყობა საიზოლაციო ფენა MasterTile® WP 630. საიზოლაციო ფენაზე მოეწყობა დამცავი 5 სმ-იანი კირხსნარის მოჭიმვა რათა თავიდან იქნას არიდებული მისი პერფორაცია კრამიტის ბურულის მოწყობისას.

კარნიზების გასწვრივ მოეწყობა მოჭიქული კერამიკული “ფარდები”. “ფარდასა” და კრამიტს შორის სპილენძის ფურცლის წყლის საწვეთურის მოწყობა რკომპონენტის წებოთი და ლითონის სამაგრით.

სახურავის ბურულის მოწყობა მოჭიქული კრამიტით განხორციელდება, ყოველი ცალის უჟანგავი სამსჭვალით და ჰერმეტიკის ჟელეთი ჩაანკერებით. კრამიტის ბურულსა და ქვის კედელის შეერთების ადგილების დამუშავება ჰიდროსაიზოლაციო მასალით.

კრამიტის „ფარდების“ და ძირითადი ბურულისთვის გამოყენებული იქნება არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოჩენილი კრამიტის მიხედვით აღდგენილი ხელნაკეთი კრამიტი, რომელიც უკვე იქნა გამოყენებული კომპლექსის სხვა ნაგებობებზე და ტაძრის ზედა იარუსების გადახურვისას. კრამიტის მწარმოებელი ინდემწარმე მაია გაზადაძე.

4. სახურავის მოწყობა თლილი ბაზალტის ქვით

სახურავის მოწყობა თლილი ბაზალტის ქვით განხორციელდება იმავე მეთოდოლოგიით რაც კრამიტის შემთხვევაში. განხორციელდება არსებული თუქნუქის სახურავის დემონტაჟი, არსებული ლორფინის დემონტაჟი, გადარჩევა და ვარგისის დასაწყობება. ანალოგიურად მოხდება სიცარიელების შევსება, კირხსნარის მოჭიმვის და საიზოლაციო ფენების მოწყობა. შეფასდება არსებული ვარგისი ლორფინის და ახალი ბაზალტის ქვის საჭირო მოცულობა. მოხდება მერადი

ლორფინის გადათლა, ახალი შესაბამისი ბაზალტის ქვის ლორფინის დამზადება და სახურავის ბურულის მოყობა.

5. ცოკოლის სარეაბილიტაციო სამუშაოები

ცოკოლის სარეაბილიტაციო სამუშაოების ჩარევებისა და მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით იმეორებს კარნიზის ქვის სარეაბილიტაციო სამუშაოებს. მნიშვნელოვანი განსხვავება არსებობს დულაბის კონსოლიდაციის პროცესში. რიგ ადგილებში, ქვის წყობის უკან (განსაკუთრებით დას. ფასადი) დაფიქსირებული დიდი ზომის სიცარიელების შევსება განაპირობებს დიდი რაოდენობის ხსნარის გამოყენებას. ამგვარი სიცარიელების შევსებისთვის თავდაპირველად მოხდება არა უმეტეს 30-40 ლტ. ხსნარის ინექტირება 1 კვ. მ, შემდგომი დამატებებით 24 საათის შემდგომ.

სხვა ღონისძიებები კერძოდ: 1. ქვის ბიოლოგიური დაზიანების მკურნალობისა; 2. წინა რესტავრაციის ცემენტის შევსებების მოხსნა; 3. ნაკერებისა და ბზარების გამოწმენდა; 4. დულაბის კონსოლიდაცია; 5. - კედლის გულიდან დაშორებული ქვების ჩაანკერება; 6. ქვის-კედლის საპირე წყობის ნაკლული ნაწილების რეკონსტრუქცია არმირებული კირით და 7. კირით 8. ახალი ქვების დამატება. 9. ცარიელი ადგილებისა და ნაკერების კონსოლიდაცია; 10. ბზარების და მიკრობზარების კონსოლიდაცია განხორციელდება; 11. ქვის ზედაპირის გაწმენდა 12. ქვის ფრაგმენტირებული ადგილების გაერთიანება; 13. ქვის შეხეზვის ადგილების მექანიკური ჩაჭრა. და 14. დამრული ქვების მოხსნა, გასუფთავება და დაბრუნება განხორციელდება ზემოთ აღწერილი მეთოდოლოგიით.

6. სამუშაოთა გრაფიკი 2018 წლის 20 მარტი – 2018 წ. 20 დეკემბერი

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

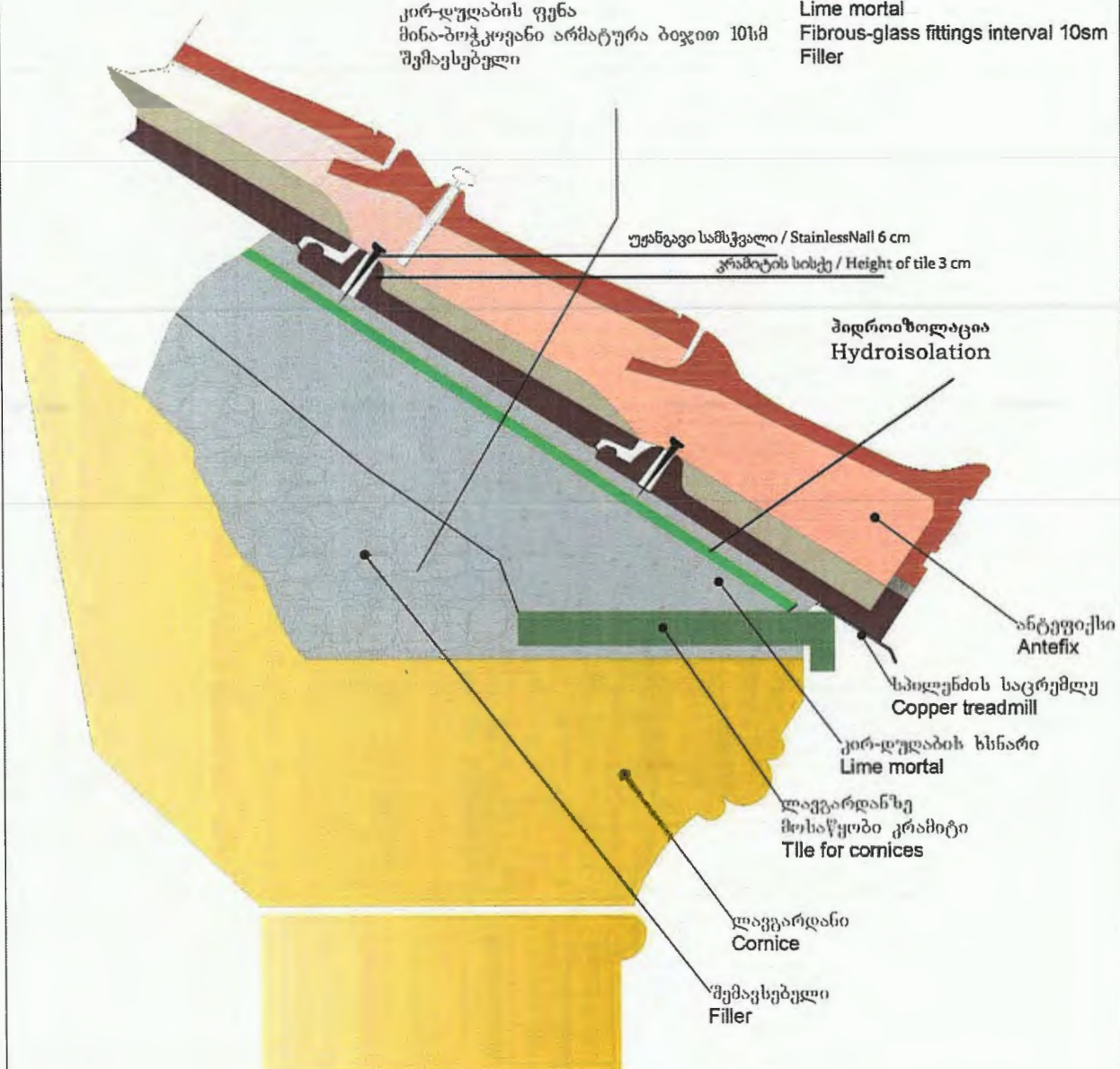
დანართი 1.

**ბელათის ღვთისმშობლის ტაძრის ეკლერეების გადახურვის,
სადრენაჟო სისიტემის რეაბილიტაციის, კარნიზების და
ცოკოლის ქვების კონსერვაციის ნახაზები და სქემები**

ზუღა კრამიტი
ქვედა კრამიტი
კორ-ღუღაბის ფენა
შიდროიზოვლაცია
კორ-ღუღაბის ფენა
მინა-პოტკოვანი არმატურა ბიჯით 10სმ
შემაესებელი

Upper tile
Lower tile
Lime mortar
Hydroisolation
Lime mortar
Fibrous-glass fittings interval 10sm
Filler

პროექტის შენუჯერი	კახა ტრაპიძე
მთავარი არქიტექტორი	გია სოსანიძე
შეასრულა	საბა ციკლია

[illegible]

კრამიტის მოწყობის სქემა

7

დანართი 2. სახელოვნებო მემკვიდრეობის კვლევა
ხელოვნებო მემკვიდრეობის დოქტორი – გიორგი გაგოშიძე
გელათის მონასტრის მთავარი ტაძარი

გელათის სამონასტრო კომპლექსის ცენტრში მდებარე ღვთისმშობლის შობის სახელობის ჯვარგუმბათოვანი ტაძარი ეკლარის კირქვის დიდი და საშუალო ზომის სუფთად ნათალი კვადრებითაა მოპირკეთებული. ეკლესიას დასავლეთიდან ნარეთესი, სამხრეთიდან და ჩრდილოეთიდან კი მოგვიანო მინაშენები აქვს მიდგმული. შენობის ასაგებად აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-დასავლეთისკენ მცირედ დაფერდებული ადგილი შეურჩევიათ, სათანადოდ ეკლესიის ცოკოლი მიწის ზედაპირიდან სამხრეთ-დასავლეთით ოთხი საფეხურით აღმოსავლეთით კი მხოლოდ ერთი საფეხურითაა ამალღებული.

ეკლესიის ვრცელი შიდა სივრცე დიდი გუმბათითაა დაგვირგვინებული. იგი აღმოსავლეთით საკურთხევის აფსიდის კედლების კუთხეებს, დასავლეთით კი ორ თავისუფლად მდგომ, რთული კონფიგურაციის ბურჯს ეყრდნობა. გეგმით “ჩაწერილი ჯვრის” ტიპის ამ ნაგებობას აღმოსავლეთით ხუთწახნაგად შვერილი სამი აფსიდა აქვს.

შენობის მთავარი კორპუსის ხუთი კარი – სამი დასავლეთ, თითო კი სამხრეთ და ჩრდილოეთ კედლებშია გაჭრილი. ჯვრის ოთხივე მკლავის სამ-სამი მაღალი და ფართო სარკმელი, სარკმლის ღიობები ეკლესიის კუთხის მონაკვეთებში და გუმბათის თექვსმეტი სარკმელი თანაბრად და უზვად ანათებს ეკლესიის შიდა სივრცეს. მოგვიანებით, სავარაუდოდ XVI ან XVII ს-ში გუმბათის დასავლეთი ხუთი სარკმელი¹ ამოქოლეს, რამაც არსებითად ვერ შეამცირა ინტერიერში შუქის შედინების ინტენსივობა.

საკურთხევის აფსიდის ორსავე მხარეს სამკვეთლო და სადიაკვნა, ისინი კარებით ეკლესიის ცენტრალურ სივრცეს უკავშირდებიან. უშუალოდ საკურთხეველში, ცერად შემავალი სამკვეთლოს კარი მოგვიანებითაა გაჭრილი. ამ სათავსების ზევით, მეორე სართულზე, მსგავსივე გეგმარების მცირე აფსიდიანი სამლოცველოებია. მათზე ასასვლელი – სამკვეთლოსა და სადიაკვნის დასავლეთი კედლების სისქეშია მოწყობილი. მეორე სართულის ეს სამლოცველოები თაღოვანი ღიობით საკურთხევის სივრცეში გამოდიან.

დასავლეთი მკლავის ორსავე მხარეს, დაბალი მკლავთშორისი მონაკვეთებია, რომლებიც ჯვრული კამარებითაა გადახურული. მათ ზევით, ეკლესიის სივრცეში თაღოვანი ღიობებით გახსნილი პატრონიკაა მოწყობილი, რომელზეც მოხვედრა, დასავლეთი კედლის

¹ გუმბათის დასავლეთი ხუთი სარკმელი აგურითაა ამოქოლილი, სარკმლის ეს მონაკვეთები შიგნიდან გაღესილია და ნაწილობრივ მხატვრობითაა დაფარული. გუმბათის ფრესკული მხატვრობა XVI ს-ის 20-იანი წლებით თარიღდება (იხ. გელათი, 900, ხუროთმოძღვრება, მხატვრობა, განძეულობა, თბილისი, 2007, გვ.259.).

უკიდურესი ჩრდილოეთითა და სამხრეთით, კედელში დატანებული საფეხურებიანი ვიწრო ასასვლელებითაა შესაძლებელი. სამხრეთი და ჩრდილოეთი პატრონიკე ერთმანეთს ეკლესიის დასავლეთ კედელზე არსებული ღია გადასასვლელით უკავშირდება; ამ ადგილას, დასავლეთი კედელი, სამივე კარის თავზე გარდამავალი თაღებით მნიშვნელოვნადაა გამსხვილებული. პატრონიკეთა და მათი დამაკავშირებელი გადასასვლელის დასავლეთ კედელში ამოქოლილი თაღოვანი კარებია, რომლებითაც ნართექსის სხვენში შეიძლება მოხვედრა. ამავე სათავეების გვერდითა კედლების ამოქოლილი სარკმლები მიგვანიშნებს, რომ ეკლესიაზე მიდგმული მინაშენები მოგვიანო ხანისაა.

გუმბათის ჩრდილოეთი ბურჯის აღმოსავლეთ კედელზე ეპისკოპოსის სვეტებიანი საყდარია მიდგმული, იგი 1760 წელს მიტროპოლიტმას იოსებმა ააგებინა.

ტაძრის მკლავები ლილვების კონაზე დამყარებული კედლის დეკორატიული თაღებითაა შემკული, რითაც “ცენტრალური ჯვრის” სივრცის მნიშვნელოვნებაა ხაზგასმული. ჯვრის მკლავთშორისი, დაბალი მონაკვეთები მხოლოდ სარკმელთა პროფილირებული საპირეებითაა გაფორმებული. ეს მხატვრული მიდგომა თვალნათლივ ვლინდება ეკლესიის აღმოსავლეთი ფასადზე, აქ კედლის თაღნარი (ხუთი თაღი), მხოლოდ საკურთხევლის აფსიდს ამკობს, გვერდითა აფსიდები, სადადაა დატოვებული. ამ ვითარებიდან გამომდინარე, ხუროთმოძღვარმა, “ცენტრალური ჯვრის” ნაწილობრივ დაფარული კედლები შეწყვილებული დეკორატიული თაღებით შეამკო, რომლებიც მსხვილი ლილვების ნასკვებით რთულად პროფილირებულ კარნიზებთანაა დაკავშირებული. აღსანიშნავია, რომ კარ-სარკმელთა საპირეებისა და კარნიზთა მრავალფეროვანი, რთული პროფილები - გელათის ტაძრის მთავარი შემამკობელი ელემენტია. ხოლო ორნამენტული დეკორის სიმცირე, ჩუქურთმით მხოლოდ საკურთხევლის ცენტრალური სარკმლის ქვემოთ არსებული მსხვილი კოპი და სადიაკვნის სამხრეთი სარკმლის საპირეა შემკული, დავით აღმაშენებლის ეპოქის ხუროთმოძღვრების “მკაცრ სტილზე” მიგვანიშნებს².

სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული თვალსაზრისით გელათის ღვთისმშობლის შობის ტაძრის მშენებლობა დავით აღმაშენებლის სიცოცხლეშივეა დასრულებული, ე.ი. ეკლესიის მთავარი მოცულობა მეფის, გარდაცვალებამდე – 1125 წლამდე აშენდა, მაგრამ ეკლესიის მშენებლობა ბოლომდე, რომ არ იყო მიყვანილი, ამას ირიბად დავით აღმაშენებლის ანდედიდან ვიტყვობთ: “ხოლო დარჩა მონასტერი სამარხავი ჩემი და საძულაუ (გელათი გ.გ.) შჯლთა ჩემთა უსრულად და წარმყუა მისთვისცა ტკივილი სამარადისო. აწ შჯლმან ჩემმან,

² გელათი, 900..., გვ. 258.

მეფემან დიმიტრი, სრულ-ჰყოს ყოვლითურთ...”³ . ამ ცნობას ეთანხმება ტაძრის არქიტექტურული ფორმები, როგორც ჩანს, თავდაპირველი გეგმარებით ჩაფიქრებული იყო ეკლესიის სამხრეთი - დასავლეთი, სამხრეთი და ჩრდილოეთი კედლების გასწვრივ, თაღოვანი გალერეის აგება (კრონშტეინები მზიდი თაღის საწყისი ქვებით; დასავლეთით ვრცელი ცოკოლი, რომელიც ნართექსის ზომებს ცდება; ამოქოლილი სარკმელი ტაძრის სამხრეთ-დასავლეთ მონაკვეთში)⁴, ეს პროექტი დაიწყო მაგრამ აღარ განხორციელებულა, რასაც დავით აღმაშენებლის გარდაცვალებამ შეუშალა ხელი.

ეკლესიის ინტერიერში, ყურადღებას იპყრობს საკურთხევის კონქის მოზაიკა, რომელზეც ფეხზე მდგომი ჩვილადი ღვთისმშობელი და ორი მთავარანგელოზია გამოსახული (XIII ს.). ღმრთიშობლის ტაძრის მოხატულობის დიდი ნაწილი XVI საუკუნეში იმერეთის მეფეების ბაგრატ III (1510-1565წწ.) და მისი ძის გიორგი II (1565-1585წწ.) დაკვეთითაა შესრულებული. ტაძრის ჩრდილოეთ კედელზე წარმოდგენილია ჯგუფური პორტრეტი: მეფე დავით აღმაშენებელი, აფხაზეთის კათალიკოსი ევდემონი, იმერთა მეფეები ბაგრატ III და გიორგი II ოჯახებით.

ნიკოლოზ დადიანის ცნობით, სოლომონ I-ის დროს, ეკლესიის ბჭეს ეკიდა ვაზისგან გამოთლილი კარი.⁵

ნართექსი გელათის ტაძრის დასავლეთ კედელზე მიდგმული სამხრეთ ჩრდილოეთის ღერძზე დაგრძელებული გეგმით სწორკუთხა სათავსია, იგი ცილინდრული თაღითაა გადახურული. მას სამი კარი აქვს, თითო სამხრეთისა და ჩრდილოეთის კედლებში და ერთიც, მაღალი და ფართო კარი დასავლეთ კედელში - ეკლესიის კარის პირისპირ. დასავლეთი კარი, რომელსაც დეკორატიული თაღი ევლება არქიტრავითაა გადახურული, კარის ორსვე მხარეს თითო, პროფილირებული საპირით მოჩარჩოებული სარკმელია. თავდაპირველი გეგმით გათვალისწინებული ყოფილა ტაძრის გარსშემოსავლელის დასავლეთ მონაკვეთზე მეორე სართულის აგებაც, რაზეც ტაძრის პატრონიკედან გამავალი სამი ამოქოლილი კარი მეტყველებს (შეადარე 1152 წელს აგებულ თიღვის ეკლესიას იხ. ლ.რჩეულიშვილი. თიღვა, შარვანის დედოფლის აღმშენებლობა, თბ., 1960). სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული თვალსაზრისით, ნართექსის მშენებლობა ტაძრის

³ თენუქიძე, ვ.სილოგავა, ნ.შოშიაშვილი. ქართული ისტორიული საბუთები IX-XIII სს., თბილისი, 1984, გვ.63.

⁴ ამის შესახებ დაწვრილებით იხ.: Р. М у п и с а ш в и л и . , დასახ. ნაშრ., გვ.37,45.

⁵ ს.კაკაბაძე. წერილები და მასალები საქართველოს ისტორიისათვის, წიგნი I, თბ. 1914, გვ. 81.

დამთავრებისთანავე, ან მისი მშენებლობის პროცესში როგორც ჩანს დემეტრე I მეფობის პირველივე წლებში განხორციელდა⁶.

ნართექსის სამხრეთ მონაკვეთში კედელთან ოთხსვეტიანი სალხინებელია, რომელიც 1660 წლის მახლობელ ხანაში იმერეთის მეფე ალექსანდრე III-ის (1639-1660წწ.) საფლავზეა აგებული.

სამხრეთი მინაშენი შედგება სამი დამოუკიდებელი სათავისგან. გეგმით კვადრატული შუა მონაკვეთი ტაძრის სამხრეთი კარიბჭეა, იგი თავისი სხივით გაფორმებული კამარითაა გადახურული⁷, რომელშიც ჯვარია აქცენტირებული. კარიბჭეს აღმოსავლეთიდან ემიჯნება წმ. ანდრია პირველწოდებულის ეკვდერი – მცირე დარბაზული სივრცე, რომლის საკურთხეველის აფსიდი ექვსწახნაგადაა შვერილი. სამლოცველოს ჩრდილოეთის კედელზე – თაღოვანი ნიშა, არკოსოლიუმია გამოყვანილი. სამლოცველო XIII ს-ის ფრესკული მხატვრობითაა შემკული, და აქ, მეფე დავით ნარინის (1245-1293წწ.) ფრესკული პორტრეტია გამოსახული. კარიბჭის დასავლეთით მასთან კარით დაკავშირებული სწორკუთხა სათავსი, წმ. მარინას სახელობის ეკვდერია. სამხრეთი კარიბჭე ეკვდერებით 1130-40-იან წლებშია აშენებული.⁸

ჩდილოეთი მინაშენი ოთხი სათავისაგან შედგება. ცენტრალური, კვადრატული გეგმარების - კარიბჭეა, იგი ეკლესიის კარის წინ, ოდნავ დასავლეთითაა აგებული. მისგან აღმოსავლეთით მდებარე დარბაზული შენობა მაცხოვრის ეკვდერია, რომლის საკურთხეველის აფსიდი ექვსწახნაგადაა შვერილი⁹. კარიბჭის დასავლეთით, წმ. მარინეს სახელობის სამლოცველოა, მის დასავლეთით კი სწორკუთხა კარიბჭე, რომელსაც არაერთი შეკეთების კვალი ატყვია.

ერთი შეხედვითაც ნათელია, რომ ჩრდილოეთი მინაშენის აღმოსავლეთი ნაწილი – კარიბჭე და მაცხოვრის სამლოცველო თანადროული ნაგებობებია. კარიბჭის დასავლეთ კედელზე მოჩანს ამოქოლილი კარი, რომელიც მასზე დასავლეთიდან, მოგვიანებით მიდგმულმა ეკვდერმა დაფარა, და ბოლოს, ამ უკანასკნელს კარიბჭეც მიაშენეს. გელათის

⁶ Р. М е п и с а ш в и л и ., გვ. 87

⁷ აღსანიშნავია, რომ გელათის მთავარი ტაძრის გუმბათიც თექვსმეტ სარკმლიანია, რაც ქართული ხუროთმოძღვრების განუმეორებელი შემთხვევაა.

⁸ გელათი 900, დასახ., ნაშრ., გვ.258.

⁹ მაცხოვრის ეკვდერში დაკრძალულნი არიან იმერეთის მეფეები: როსტომ I (†1605წ.), გიორგი III (†1639წ.), გიორგი VI (†1720წ.).

მთავარი ტაძრის ჩრდილოეთის მინაშენის მშენებლობის ეტაპები XII, XIII საუკუნეებს მოიცავს.¹⁰

გელათის ღვთისმშობლის შობის ეკლესიის მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია, აქ სარეაბილიტაციო საუშაო როგორც ჩანს გარკვეულწილად კედლის პერანგს და კარნიზებს უნდა შეეხოს, დაგეგმილია ეკლესიის, ისევე როგორც კომპლექსში შემავალი ყველა ნაგებობის, საბურველის შეცვლა, სათანადოდ მოსაფიქრებელია სახურავიდან ნალექების ნაკადის ორგანიზებაც, რომ წყალი არ დაედინებოდეს კედელს, როგორც ეს დღეს ხდება მთავარი ტაძრის აღმოსავლეთ ნაწილში.

მოპირკეთების დაზიანებული მონაკვეთები:

კედლის მოსაპირკეთებელი ქვათილები ნაწილი მასზე დადენილი ნალექების გამო ეროზირებულია და იშლება. განსაკუთრებით ზიანდება, გუმბათის ყელის ძირისა და ცენტრალური ჯვრის მკლავების შუა მონაკვეთები, რომლებსაც სახურავებზე დაცემული და ასხლეტილი წვიმის წვეთები ესხმევა. ამ პრობლემის გადასაჭრელად საჭიროა, უპირველეს ყოვლისა გამოიცვალოს (ან თუ შესაძლებელია ადგილზე გამაგრდეს) კედლის საპირის დაზიანებული მონაკვეთები და სახურავზე გაკეთდეს, როგორც წვიმის “ასხლეტილი წვეთების” ჩამხშობი მოწყობილობა (სავარაუდოდ ქვიშით სავსე ღარისებრი ავზები) ასევე წყლის შემკრები და საწრეტი მილები.

დაზიანებული კარნიზების აღდგენა:

ეს პრობლემა სასურველია გადაიჭრას იმ მეთოდით, როგორც ბაგრატის ტაძარზე განხორციელდა (არქ-რესტ. ვ.ცინცაძე) ე.ი. შენარჩუნდეს ძველი კარნიზები და აღდგეს მათი ჩამომტვრეული პროფილები.

¹⁰ Р. М е п и с а ш в и л и, დასახ. ნაშრ., გვ. 75.

გელათის ღმრთისმშობლის შობის მთავარი ტაძრის გადახურვის საკითხი

(მცირე სახელოვნებათმცოდნეო კვლევა)

09. XII. 2013.

გელათის მთავარი ტაძრის (1106 წ.) სახურავის საბურველის შესახებ უძველესი ცნობა რუსეთის ელჩების ნიკიფორე ტოლოჩანოვისა და ალექსი იველევის საანგარიშო აღწერილობაშია დამოწმებული (1650-52 წწ.) – ეკლესია რკინით ან სპილენძით ყოფილა დახურული.¹¹ ქრონოლოგიურად მომდევნო ცნობა (1772 წ.) ეკუთვნის პეტერბურგის აკადემიის წევრს ი. გიულდენშტედტს, რომლის დაკვირვებით: გელათის “ეკლესიათა გუმბათები ძველად უნდა ყოფილიყო სპილენძით დახურული, ახლა კი არის ყავარიო”¹² სავარაუდოდ გელათის მთავარი ტაძრის ყავრის სახურავი გულდენშტედტის მოგზაურობის შემდგომ მალევე უნდა შეეცვალათ, იმერეთის მეფე სოლომონ I-მა (1752-1784 წწ.) რუსეთიდან ჩამოტანილი რკინის (თუნუქი გ.გ.) ფურცლებით დაახლოებით 1772-1784 წწ-ში გადახურა ღმრთისმშობლის ეკლესია.¹³ გელათის მონასტრის სახურავის შემდგომი შეკეთებები – საქართველოში ეგზარქოსობის ხანასთანაა დაკავშირებული. 1845 წლის 22 დეკემბრის ბრძანებით, საქართველო-იმერეთის სინოდალურმა კანტორამ გადაწყვიტა გელათის მონასტრის საფუძვლიანი შეკეთება, რისთვისაც გამოიყო თანხა (7100 მან. და 85 კაპ. ვერცხლით). მონასტრის შენობები უნდა დახურულიყო თუნუქით, ამ საქმისთვის რუსეთიდან ჩამოყვანილ იქნა ოსტატი – ივანე სტეფანეს ძე კრასოვი. 1846 წლის 6 სექტემბერს კრასოვს თავის მოყვანილ ორ მუშასთან ერთად დაუწყია გელათის დიდი ტაძრის გადახურვა, რომელიც 10 ნოემბრისთვის დაუსრულებია (სურ. 1, 2, 3). ამავე თვეში სახურავი შეუღებიათ კიდეც. 1847 წლის თებერვლისთვის გადაიხურა ასევე წმ. გიორგის, წმ. ნიკოლოზის ეკლესიები და სამრეკლო, რის შემდგომაც სახურავები მწვანედ (Sic) შეღებეს.¹⁴ თუნუქის დახურვისთვის საჭირო ხის სამუშაო შეასრულეს სოფ. კურსებელმა “ზუროებმა”: ბერეკაშვილებმა, ბეროდებმა, უკლებებმა, ქაშიბაძეებმა და აბესაძეებმა,¹⁵ მათ 1000 წაბლის და 200 მუხის და თლილი ხეები ნივნივებად გამოიყენეს; გადასახურ სამუშაოზე ლურსმნებისა და კავებისთვის 85 ფუთი რკინა დახარჯულა.¹⁶

გელათის დიდი ტაძრის დღევანდელი თუნუქის სახურავი 1976 წელს წარმოებული რესტავრაციის შედეგია, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ცნობილი არქიტექტორ-რესტავრატორი ვ.ცინცაძე. ვ.ცინცაძემ 1846 წელს აწყობილი ნივნივები გამოიყენა და მათ დამატებითი ხარიხები დაამაგრა, რის შემდგომაც ეკლესია თუნუქით დაიხურა (სურ. 2, 3).

ა.წ. 30 ნოემბერს გელათის მთავარი ტაძრის გუმბათის კარვისებური სახურავიდან 1976 წელს დამაგრებული თუნუქის ფურცლის ახსნის შემდგომ გამოჩნდა მუხის მსხვილი

¹¹ ტოლოჩანოვის იმერეთში ელჩობის მუხლობრივი აღწერილობა, 1650-1652 წწ., გამოსცა ი. ცინცაძემ, თბილისი, 1970, გვ.116. ალექსი იველევის 1651-52 წწ-ში იმერეთის სამეფოში ელჩობის საანგარიშო აღწერილობა, ი. ცინცაძის გამოცემა, თბ. 1969, გვ. 122.

¹² გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში, თარგმანი და გამოკვლევა გ.გელაშვილისა. ტ. I, თბ. 1962, გვ. 145-147.

¹³ მ. კეზევაძე. გელათის მონასტრის ეგზარქოსობის დროს, ქუთაისი, 2006, გვ. 119.

¹⁴ იქვე, გვ. 125, 126.

¹⁵ იქვე, გვ. 127.

¹⁶ იქვე, გვ. 126.

მორების ნივნივები, რომელზეც ჭდობით დაკავშირებული და ნაჭედი ლურსმნებით დაჭედებული ხარიხებია დამაგრებული (სურ. 1-3); 1846 წელს შეკრული კონსტრუქცია სადადაა შენახული. სახურავის ქვეშ მოქცეული გუმბათის სფეროს გარეთა მოცულობა უხეშადაა ნაგები და თავწაკვეთი ლიკონუსის ფორმისაა (სურ.7). წვერში ეს სტრუქტურა წრიული სიბრტყეა, მის კიდეს შემოუყვება მცირე დ შემადლებული კირდულაბის ჯებირი, რომელსაც მუხის ხის მსხვილი სარტყელი შემოსდევს (სურ.1,8), მასზე დამაგრებულია გუმბათის კარვისებრი გადახურვის ირიბად ჩალაგებული ნივნივები. გუმბათის ამ წრიულ სიბრტყეს დიამეტრულად კვეთს ხის მსხვილი ძელი, რომელსაც, წრის ცენტრში აღმართული მსხვილი ბოძი-ბიჯგი (დგარი) ეყრდნობა (სურ. 2). ეს, ირიბანებით დამაგრებული დგარი კარვისებრი გადახურვის ცენტრშია და მის წვერზე იყრის თავს ხის სარტყელზე დამაგრებული ნივნივები. ნივნივები, როგორც აღვნიშნე 1846 წელს თუნუქის საბურველისთვის გაუკეთებით; გუმბათის სფეროს გარეფორმებმა დაგვარწმუნა, რომ XIX ს-ში გაკეთებული ნივნივები ძველ კონსტრუქციებს იმეორებდა. ამდაგვარი – ხის კარკასი მრავლადაა დადასტურებული შუა საუკუნეების ქართული არქიტექტურის ძეგლებზე და ძველი ქართველი ხუროთმოძღვრები მას იყენებდნენ, როგორც კრამიტის ასევე ლორფინის საბურველის მოსაწყობად, რის დასტურადაც მოვიტანთ მხოლოდ ორ მაგალითს: ოშკის ტაძრის (963-973 წწ.) გუმბათის სფეროს ზედა ნაწილში ხის ძელებით შეკრულია კონუსი, რომელზეც კირდულაბისა და ლურსმნების საშუალებით ღარისებრი და ბრტყელი კრამიტებია დამაგრებული (1022-1025 წწ.)¹⁷, ხოლო - ფიტარეთის ტაძრის (1213-1222 წწ.) გუმბათის ხის ნივნივებით შეკრულ და კირხსნარით გადალესილ პირამიდას ლორფინები აფარია.¹⁸

გელათის ღმრთისმშობლის ეკლესიის მკლავების სახურავის ნივნივების გარკვეული ნაწილი ასევე 1846 წელს ჩატარებული რემონტის დროინდელი უნდა იყოს; ისინი უმეტეს შემთხვევაში უშუალოდ მკლავების კამარებზეა დამაგრებული, ასევე ეს კონსტრუქციები ეკლესიის სამხრეთ და ჩრდილოეთ ეკვდერებზეც, გარდა ჩრდილოეთით მდებარე წმ. მარინეს სამლოცველოს გადახურვისა. ეს სამლოცველო, რომელიც ეკლესიის ჩრდილოეთ კარიბჭეს დასავლეთიდან აქვს მიდგმული XIII ს-ის შუახანებში ან მესამე მეოთხედშია აგებული (სურ.6).¹⁹ მისი ცალფერდა სახურავი ლილვიანი ლორფინებით ყოფილა დაბურული. კიდურა ლორფინები მოჩანს კარნიზსა და სახურავს ქვეშ არსებული ღრეჩოდან (სურ. 5); სახურავის შუა ნაწილის თუნუქის ბურულის ახდისას ასევე გამოჩნდა ლორფინების ფენილი (სურ.4) (იხ.: რ.ისაკაძე. გელათის კომპლექსის ნაგებობათა სახურავის ელემენტები არქეოლოგიური მასალებისა და ისტორიული წყაროების მიხედვით, სურ. 19.). სავარაუდოდ ამ სამლოცველოს ლორფინის სახურავი მისი აგების დროინდელი უნდა იყოს. წმ. მარინეს ეკვდერზე სახურავად ლორფინების გამოყენება არ ნიშნავს იმას, რომ ეკლესიის სახურავის

¹⁷ ოშკში კრამიტი განაახლეს ბიზანტიის ინპერატორების ბასილი II-ისა, და კონსტანტინე VIII დროს, იხ.; ეთაყიშვილი. 1917 წლის არქეოლოგიური ექსპედიცია სამხრეთ საქართველოში, თბ. 1960, გვ.54; ვ.ჯობაძე. ადრეული შუა საუკუნეების ქართული მონასტრები ისტორიულ ტაოში, კლარჯეთსა და შავშეთში, თბ. 2006, გვ.133, აქვე პატივცემული ავტორი (ვ.ჯობაძე) ცდებოდა, როდესაც ოშკის გუმბათის მოჭიქულ კრამიტებზე საუბრობს, ესეკლესია მოუჭიქავი კრამიტითაა დაბურული.

¹⁸ მ.ბოჭორიძე. ფიტარეთის არქიტექტურული კომპლექსისა და მისი რესტავრაციის შესახებ, “ძეგლის მეგობარი”, N1 (89), თბ. 1993, გვ. 38.

¹⁹ Р. Мепишавили. Архитектурный ансамбль Гелати. Тб. 1966, стр. 75.

სხვა მონაკვეთებიც მაინც და მაინც ლორწინებით ყოფილიყო გადახურული. ე.ი. XIII ს-ის შუახანებში ან ცოტა მოგვიანებით გელათის მთავარი ტაძრის ერთი მონაკვეთი ლორწინით გადაუხურავთ (სურ. 6). რ.გვერდწითელის დაკვირვებით ლორწინის გამოყენება საქართველოში ადრე და განვითარებული შუა საუკუნეების მიჯნაზე იწყება, თუმცა დაბურვის ეს მეთოდი იმ რეგიონებისთვისაა მახასიათებელი სადაც სათანადო ქვის კარიერები მოიპოვებოდა,²⁰ ასეთი რეგიონები კი შიდა ქართლი, ქვემო ქართლი და სამცხე-ჯავახეთია; დ. თუმანიშვილს, ნ. ნაცვლიშვილს, დ. ხოშტარიას მიაჩნიათ, რომ ლორწინის გამოყენება საქართველოში VII ს-იდან დაიწყო, თუმცა ფართო გავრცელება მან X ს-დან პოვა.²¹ აღსანიშნავია, რომ გელათის მიკრო რეგიონისთვის ეკლესიათა ლორწინებით დაბურვის წესი არ არის დამახასიათებელი (იხ.: რ.ისაკაძე. გელათის კომპლექსის ნაგებობათა..., გვ.1.); მართლაც, გელათის მონასტრის სიახლოვეს - ბაგრატის ტაძრის (1003 წ.) გადასახურად ღარისებრი და ბრტყელი კრამიტი უხმარიათ რასაც ძეგლზე ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრები ადასტურებს; აქ მწვანედ და ღვიძლისფრად მოჭიქული კრამიტებია აღმოჩენილი (X-XI სს.)²²; ამგვარივე ჭიქურით დაფერილი კრამიტები დასტურდება ქუთაისის “შიდა ქალაქის” ტერიტორიაზეც.²³ გელათის მონასტრში ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად გამოვლინდა მოჭიქული - ღარიანი და ბრტყელი კრამიტების მრავალი ფრაგმენტი. არქეოლოგი რ.ისაკაძის დასკვნით ამ მასალაში ზოგადად შეინიშნება ორი ქრონოლოგიური მონაკვეთის XII-XIV სს-ის და XVI ს-ის არტეფაქტები. ეს მნიშვნელოვანი დასკვნა და ასევე ის, რომ გათხრებისას ლორწინის ფრაგმენტები არ დადასტურებულა საფუძველს გვამღევს ვივარაუდოთ - გელათის მონასტრის ნაგებობები და კონკრეტულად ღმრთისმშობლის შობის მთავარი ტაძარია შენებისთანავე მოჭიქული კრამიტით ყოფილა გადახურული.

ამ რიგად გელათის მთავარი ტაძრის სახურავის ისტორია საზოგადოდ ამდგვარად წარმოგვიდგება:

1. XII-XIV სს-ის მოჭიქული კრამიტი (მუქიმწვანე-ჭაობისფერი, ღია- თბილი ტონალობის მწვანე)
2. XIII ს-ის შუახანა ან მესმე მეოთხედი – წმ. მარინეს სამლოცველოს სახურავი ლორწინით გადაიხურა
3. XVI ს-ე – ცივი ტონალობის მწვანე ფერის და ლაჟვარდისფერი ჭიქურით დაფარული კრამიტი.
4. სპილენძის (?) სახურავი (ცნობა - 1650-1652 წწ.)
5. ყავარი (ცნობა -1772 წ.)
6. თუნუქი (ცნობა – 1772 – 1784 წწ.)
7. თუნუქი (ცნობა – 1846 წ.)

²⁰რ. გვერდწითელი. ორწინის სახურავი. თბ. 1991, გვ.1.

²¹დ. თუმანიშვილი, ნ. ნაცვლიშვილი, დ. ხოშტარია. მშენებელი ოსტატები შუა საუკუნეების საქართველოში, თბ. 2012, გვ. 184.

²²ო. ლანჩავა. ქუთაისის არქეოლოგია. ქუთაისი, 2007, გვ. 167, 168; დ. თუმანიშვილი, ნ. ნაცვლიშვილი, დ. ხოშტარია. მშენებელი ოსტატები...გვ. 195, სურ. 178

²³დ. თუმანიშვილი, ნ. ნაცვლიშვილი, დ. ხოშტარია. მშენებელი ოსტატები...გვ. 189, სურ. 174.

8. თუნუქი (1976 წ.)

გელათის მთავარი ტაძრის გადახურვისთვის გასათვალისწინებელი რეკომენდაციები:

1. გელათის მთავარი ტაძრის გუმბათი და მკლავები მოჭიქული კრამიტით უნდა დაიბუროს. კრამიტის ჭიქურის ფერი განსაკუთრებული ზომიერებით უნდა შეირჩეს. ვფიქრობ ჭიქურის ფერის საფუძველს თბილი ტონალობის მწვანე უნდა წარმოადგენდეს. კრამიტების ჭიქურის ფერები თბილი მწვანედან ჟანგმიწისფრამდე (ოქრა) შეიძლება ვარირებდეს და სახურავზე მკვეთრად განსხვავებული ფერის კრამიტების დალაგებას უნდა მოვერიდოთ. აღსანიშნავია, რომ მწვანედ შეღებულ გელათის ნაგებობათა თუნუქის სახურავები XIX ს-ის შუახანებში ჩატარებული რემონტისდროს, რაც, ვფიქრობ, მონასტრის ადგილმდებარეობითა და ადგილზე და დასტურებული ტრადიციით იყო ნაკარნახევი.
2. მოვერიდოთ მუქ მწვანედ და ღვიძლისფრად მოჭიქული კრამიტების ხმარებას, რადგანაც ისინი “დაამძიმებენ” ეკლესიის ექსტერიერს.
3. წმ. მარინეს (ტაძრის ჩრდ. ფასადის დასავლეთი მონაკვეთი) სამლოცველოს სახურავზე, ძველი - საღი ლორფინები უნდა შევინარჩუნოთ; დაზიანებული ლორფინები კი ძველი ლორფინის ანალოგიური ჯიშის ქვისგან გამოთლილი ახალი ლორფინებით შეიცვალოს.
4. ვფიქრობ შესაძლებელია, რომ გელათის მთავარი ტაძრის ქვედა იარუსის (სამხრეთი და ჩრდილოეთი სამლოცველოები, კარიბჭეები, ნართექსი) სახურავები ლორფინით დაიბუროს: ა) ამ მინაშენთა სახურავების ქანობი არარის დამრეცი და ამდენად სასურველია წყალმდეგი და მძლავრი სახურავით დაიფაროს. ბ) ქვედა იარუსის სახურავის ლორფინის რუხი ფერი ვფიქრობ შეესაბამება მკლავებზე არსებული თბილი მწვანე ტონალობის ფერის კრამიტს და მეტად გამოკვეთავს ეკლესიის არქიტექტონიკას.
5. თუ მაინც გადაწყდა ქვედა იარუსის სახურავების მოჭიქული კრამიტით დაბურვა - ა) ამ სახურავების კრამიტთა ფერი განსაკუთრებით ფაქიზად უნდა შეირჩეს, რადგანაც ეს სახურავები დაბლაა და თვალისთვის ადვილი მოსახილველია, აქაც მკვეთრად შეპირისპირებული ფერის კრამიტთა განთავსებას უნდა მოვერიდოთ; ბ) უპირობოდ უნდა შენარჩუნდეს წმ. მარინეს ეკლესიის სახურავის ლორფინის ფენილი.

/

სურ.2

სურ.1

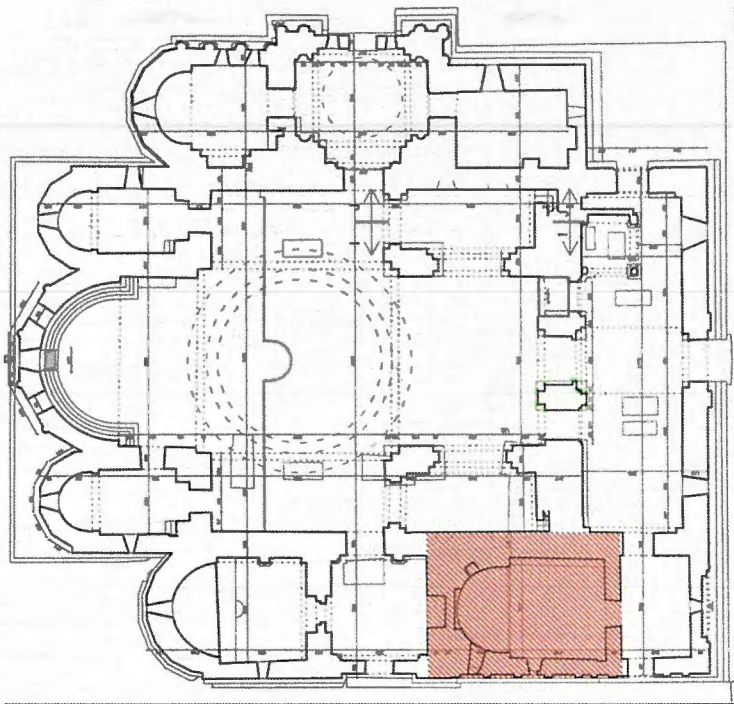

სურ.3

სურ.4

სურ. 5

**გელათის კომპლექსის ნაგებობათა
სახურავის ელემენტები არქეოლოგიური მასალებისა და ისტორიული
წყაროების მიხედვით**

ისტორიის აკადემიური დოქტორი როლანდ ისაკაძე

05. 12. 2013.

გელათის სამონასტრო ანსამბლის რეაბილიტაციის პროექტის ფარგლებში 2007-2010 წლებში ჩატარებული სადაზვერვო-არქეოლოგიური, გეოლოგიური და სტაციონალური არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგად დაგროვდა გარკვეული მონაცემები ანსამბლის ცალკეულ ნაგებობებზე გამოყენებული სახურავის მასალის შესახებ.

მოპოვებული არქეოლოგიური მასალა ცალკეულ შემთხვევებში ქრონოლოგიურ სხვაობას იძლევა და წერილობით წყაროებში დადასტურებულ ფართო მასშტაბიან სამშენებლო თუ განახლებით საქმიანობას უკავშირდება.

სახურავის ელემენტები მოპოვებულია 14 სადაზვერვო-არქეოლოგიური (სურ. 1),²⁴ 32 გეოლოგიური (სურ. 18) შურფისა²⁵ და აკადემიის ინტერიერისა და ექსტერიერის ჩრდილოეთის მონაკვეთის გათხრების შედეგად.²⁶

კოლექციის ნაწილი შეგროვდა ქუთაის-გელათის მუზეუმ-ნაკრძალის თანამშრომელთა მიერ კომპლექსის ტერიტორიაზე სხვადასხვა დროს (ძირითადად 1990-იან წლებამდე) მოპოვებული მასალებით მოწყობილი იმ გამოფენიდან, რომელიც ეკლესიისათვის კომპლექსის გადაცემის შემდეგ მოიხსნა და გელათის სახალხო აკადემიის შენობის უკან ფაქტობრივად სანაგვეზე იქნა გატანილი.

გელათში აღმოჩენილი ცისფრად მოჭიქული სოლენის ტიპის კრამიტები (0,38X0,26 მ., აღნიშნული ზომები ემთხვევა გელათში გათხრებით გამოვლენილი კრამიტების ზომებს) გამოქვეყნებული აქვს მ. გოგსაძეს.²⁷

მთავარი ტაძრის ჩრდილოეთის მინაშენის (XIII ს.) კარნიზის თავზე დღემდეა შემორჩენილი მონაცრისფრო, მკვრივი ჯიშის ქვის მასიური ლორწინები. ზემო აღნიშნული გამოფენიდან გამოტანილი რამდენიმე ლორწინის ფრაგმენტიც ხელახლა იქნა მოძიებული

1. მარ ლანჩავა, როლანდ ისაკაძე, გელათის სამონასტრო ანსამბლის ტერიტორიაზე 2007 წლის 1 დეკემბრიდან 2008 წლის 30 იანვრამდე ჩატარებული სადაზვერვო-არქეოლოგიური სამუშაოების ანგარიში, ხელნაბეჭდი, ქუთ. 2008.
 2. ლოლანდ ისაკაძე, გელათის კომპლექსის ტერიტორიაზე გაჭრილ გეოლოგიურ შურფებზე ჩატარებული არქეოლოგიური მეთვალყურეობის ანგარიში, ხელნაბეჭდი, ქუთ. 2008.
- ²⁶ . მარ ლანჩავა, როლანდ ისაკაძე, გელათის აკადემიის 2008 წლის არქეოლოგიური გათხრების ანგარიში, ხელნაბეჭდი, ქუთ. 2008.

²⁷ . მ. გოგსაძე, ნარკვევები გელათის ძეგლის ისტორიიდან, თბ. 1949, გვ. 20.

(სურ. 19). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მიკრო რეგიონში ამ კონკრეტული შემთხვევის გარდა ლორწინის გამოყენების ფაქტი ჩვენთვის უცნობია.

ისტორიული წყაროებით ცნობილია:

1. XVII საუკუნის 50-იან წლებში ნ. ტოლოჩანოვის მიხედვით მთავარი ტაძარი რკინით,²⁸ ხოლო ა. იევლევის მიხედვით სპილენძით იყო გადახურული.²⁹
2. გიულდენშტედტის ცნობით (1772 წ.) «გუმბათები ძველად უნდა ყოფილიყო სპილენძით დახურული, ახლა კი არისყავარი.»³⁰.
3. გ. ავალიშვილის (1819 წ.) ცნობით სოლომონ I საუკუნო სახსენებელი დაიმკვიდრა «...გუმბათისა სამკრებითურთ მისით როსსიით მოტანილისა რვალისა თხელთა ფურცელთა გამო დახურვთა ანუ გარდაჭედითა და მწუანე ფერად შეღებითა....»³¹
4. ცნობილ ორიენტალისტ ქრისტიან ფრენზე (1782-1851) დაყრდნობით დიუბუა დე მონპერე აღნიშნავს, რომ მთავარი ტაძრის გადასახურავად იმპერატრიცა ეკატერინე II სოლომონ I თუნუქის ფურცლები და ოსტატი გამოუგზავნია, რომლის გარდაცვალების შემდეგაც იმერელ ოსტატებს ბერების თანხმობით დარუბანდის კარების ერთი ფრთა ლურსმნების დასამზადებლად დაუჭრიათ.³² (ე. აიხვალდი, რომელიც კავკასიაში იმყოფებოდა 1825-1826 წლებში აღნიშნავს: «როგორც ამბობენ, იყო მეორე (კარი. რ. ი.), რომელიც უკვე მრავალი წლების წინ თოფის ტყვიებად გადაადნეს, ანდა ალბათ მონასტერში საერთოდ არ ყოფილა»³³). XVIII ს-ში რუსეთ-იმერეთის ურთიერთობების გათვალისწინებით სავარაუდოდ ეს უნდა მომხდარიყო 1772-1784 წლებს შორის. ამავე ფაქტს ადასტურებს ქუთაისის მუზეუმის #703 საბუთიც: «....საკუთრითა მონაგებითა თვისითა დახურა ახლად სრულიადი იგი ეკლესია რკინის ყავრულითა.....»³⁴
5. დიუბუას გრავიურის მიხედვით XIX ს-ის 30-იან წლებში მთავარი ტაძრის, წმ.გიორგისა და წმ.ნიკოლოზის ეკლესიების გუმბათები თუნუქით ჩანს გადახურული (სურ. ???).

²⁸ . ტოლოჩანოვის იმერეთის სამეფოში ელჩობის მუხლობრივი აღწერილობა, 1650-1652 წწ. ისე ცინცადის გამოცემა, თბ. 1970, გვ. 116.

²⁹ .ალექსი იევლევის 1651-1652 წწ. იმერეთის სამეფოში ელჩობის საანგარიშო აღწერილობა, ისე ცინცადის გამოცემა, თბ. 1969, გვ. 122.

³⁰ .გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში, გ. ელაშვილის გამოცემა, თბ. 1962, გვ. 144.

³¹ . გ. ავალიშვილი, მზავრობა თბილისიდან იერუსალიმამდე, თბ. 1967, გვ. 19.

³² .მ. მაგალობლიშვილი, ღ. მიქიაშვილი, ფრედერიკ დიუბუა დე მონპერეს ცნობები გელათის შესახებ, „ანალები“, თბ. 2000, გვ. 79-88; იხ. აგრეთვე: შ. ბურჯანაძე, სოლომონ I მეფობის პირველი პერიოდი, თსუ შრომები, ტ. XI, I. თბ., 1950., გვ. 91; Р. м е п и с а ш в и л и, А р х и т е к т у р н ы й а н с а м в л ь Г е л а т и, Т б., 1966, с т р. 16.

³³ . ედუარდ აიხვალდი საქართველოს შესახებ, თბ., 2005., გვ. 155.

³⁴ . მითითებულია მ. გოგსაძის მიხედვით. მ. გოგსაძე,..... გვ. 21.

6. 1837 წელს წმ.გიორგის ეკლესიის დასავლეთის მინაშენი გადახურეს კრამიტით, გამოცვალეს იატაკი და შეათეთრეს კედლები.³⁵
7. 1840 წელს წმ.გიორგის ეკლესია და სახლები ყავრით გადახურეს.³⁶
8. 1843 წელს მთავარი ტაძრის სამი კალთა ძველივე რკინის ფურცლებით გადახურეს, ხოლო ნაპრალები და ნახვრეტები საგოზავით ამოავსეს.³⁷
9. 1845-1847 წლებში ძირითადი ნაგებობები კვლავ თუნუქით გადახურეს³⁸ და სულ მალე მწვანედ გადაღებეს.
10. 1858 სახურავები მეორედ გადაღებეს.³⁹
11. მე-19 ს-ის 60-იანი წლების ფოტოზე ანსამბლის დამხმარე ნაგებობების ერთი ნაწილი ყავრით ჩანს დახურული (სურ. 2). ვფიქრობთ (რამდენადაც ეს ფოტოზე გაირჩევა) მთავარი ტაძრის საკურთხეველის კონქი და გუმბათი, ასევე სამრეკლოს, წმ. გიორგისა და წმ. ნიკოლოზის ეკლესიების გუმბათები ყავრით (თუ კრამიტით??), ხოლო დანარჩენი კალთები თუნუქითაა დახურული.

ისტორიული წყაროების, არქეოლოგიური მასალებისა და ხელოვნებამცოდნეობით კვლევების მიხედვით გელათის კომპლექსზე ორი დიდი სამშენებლო პერიოდი გამოიყოფა:

1. დავით აღმაშენებლის, დემეტრესა და მათი უშუალოდ მომდევნო ეპოქა—დაახლ. 12-14 სს.
2. ბაგრატ III იმერეთის მეფისა და მელქისედეკ კათალიკოსის ეპოქა (ზოგადად XVI ს.).

ისტორიული ცნობებისა და ძეგლის სტრატეგრაფიის გათვალისწინებით, გათხრებით აღმოჩენილი სახურავის ელემენტები (მოჭიქული კრამიტები) და მათი თანმხლები არქეოლოგიური მასალაც ამ ორ ქრონოლოგიურ ჩარჩოში ექცევა. გელათში ფიქსირებული სხვა, მცირე მასშტაბის სამშენებლო ფენებში მოჭიქული კრამიტების ცალკე ქრონოლოგიური ჯგუფების არსებობა ჩვენს ხელთ არსებული მასალით არ დასტურდება.

პირველი და მეორე ჯგუფის მოჭიქული კრამიტები ერთმანეთისაგან მკვეთრად განირჩევიან რამდენიმე ნიშნით:

1. კეცის ფაქტურა: პირველი ჯგუფის კრამიტები სუფთად განლექილი თიხისგანაა დამზადებული და ამ ნიშნით ქუთაისის ნაქალაქარის შესაბამისი ეპოქების ნაწარმს

³⁵. ქუთაისის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (შემდგომ ქ. ც. ს. ა.), ფ. 21, ს. 1465, ფურც. 189. საარქივო მასალები მიიღებულია მ. კეზევაძის მიხედვით (იხ. მ. კეზევაძე, გელათის მონასტრის ეგზარხოზობის დროს, ქუთ., 2006).

³⁶. ქ. ც. ს. ა. ფ. 21, ს. 1865, ფ. 1, ს. 1675, ფ. 22

³⁷. ქ. ც. ს. ა. ფ. 21, ს. 2018, ფ. 34

³⁸. ქ. ც. ს. ა. ფ. 21, ს. 3065, ფ. 1

³⁹. ქ. ც. ს. ა. ფ. 21, ს. 5492, ფ. 1, 27

უახლოვდება; მეორე ჯგუფის თიხა კი უხეშად განლეჟილია, მსხვილ მარცვლოვანი მინარევეებით.

2. კალიპტერის ფორმის კრამიტები ფორმითა და მოყვანილობით ქუთაისის სნაქალაქარის შესაბამისი ეპოქების ნაწარმს იმეორებს.
3. პირველი ჯგუფის კალიპტერის ფორმის კრამიტების ვიწრო ბოლოზე გარდი გარდმო გადაყოლებული საყრდენი ქედი სტილისტურად თითქმის იმეორებს ბაგრატის ტაძრის კრამიტების ანალოგიურ დეტალს (სურ. 17). ჩანს ამ დეტალის დამზადების ძველი (XI ს.) ტრადიცია ჯერ კიდევ ცოცხალია.
4. სოლენის ფორმის კრამიტების ფართე ბოლოზე გარდიგარდმო გადაყოლებული ზღუდარი მართალია ორივე ჯგუფის მასალაზე დასტურდება, მაგრამ ზომებში და პროპორციებში განსხვავება პირველის სასარგებლოდ სრულიად აშკარაა (სურ. 4₁ და სურ. 14; 20შეად. სურ. 13 და 16-ს).
5. ფორმების დახვეწილობა: პირველი ჯგუფის კრამიტები კარგად დამუშავებულ, დახვეწილი ფორმის ყალიბშია დამზადებული, მეორე კი უმეტეს შემთხვევაში დაუდევრად ნაკეთებია და ზოგჯერ ყალიბშივე დეფორმირებული.
6. პირველი ჯგუფის სოლენის კრამიტების ავეცილი ბორტის დახვეწილი პროპორციები მეორე ჯგუფში აშკარად დაქვეითებულია.
7. ჭიქურქეშ დადებული ანგობის ხარისხი პირველ ჯგუფში ოვალშია ცემია.
8. პირველ ჯგუფზე გამოყენებული ჭიქურის დატანის ტექნიკა, ფერთა გამა, დაცულობის ხარისხი მეორესთან შედარებით აშკარად უკეთეს სურათს იძლევა.
9. თუ პირველი ჯგუფის მასალაში თითქმის თანაბარი რაოდენობითაა სოლენისა და კალიპტერის კრამიტები, მეორე ჯგუფი ჯერჯერობით მხოლოდ ორიოდ კალიპტერითაა (სურ. 4₅; 9₁) წარმოდგენილი. ანალოგიური თანაფარდობა ჩანს ქუთაისის სნაქალაქარის გვიანი შუასაუკუნეების საწყისი ეპოქის (დაახლ. 15-16 სს.) მასალებშიც.

ორივე ჯგუფის კრამიტებია აღმოჩენილია როგორც მთავარი ტაძრის გარშემო, ასევე კომპლექსის სხვა ნაგებობათა მახლობლად გაჭრილ არქეოლოგიურ და გეოლოგიურ შურფებში, ასევე დასტურდება კომპლექსის მთელ ტერიტორიაზე ანაკრეფ მასალაში (როგორც გალავნის შიგნით, ასევე გარეთ) და აკადემიის შენობის გათხრებისას (პირველი ჯგუფის კუთვნილი, მუქ-ლურჯად მოჭიქული სოლენის ერთი ნიმუში [სურ. 14] 2013 წლის 2 დეკემბერსაც აღმოჩნდა მთავარი ტაძრის ნართექსის სახურავის ქვეშ.). მეორე ჯგუფის სოლენის კრამიტების ნატეხი და მთლიანი ეგზემპლარებით მოგვიანებით (ალბათ გუმბათის ყელის სარკმლების თანადროულად) ამოქოლილია მთავარი ტაძრის პატრონიკეს სამხრეთის ფასადზე გაჭრილი სარკმელი (სურ. 13; 16).

მეორე ჯგუფის კრამიტების ზუსტი ანალოგები აიკრიფა 2003 წელს კომპლექსის ჩრდილოეთით არქეოლოგიური მეთვალყურეობის გარეშე გაწმენდილი მთავარანგელოზთა ეკლესიის ეზოშიც.

იმერეთის მეფე ბაგრატ III მიერ სეფე-ჯვარის მტვირთველ ფანჩულიძის სახელზე 1527 წელს გაცემული წყალობის წიგნით მას გელათისთვის განუახლებია «.....მურვან ყარუსაგან დაქცეული და აოხრებული მთავარანგელოზისა ეკლესია...»,⁴⁰ რომელიც მკვლევართა მიერ გაიგივებულია მონასტრის გალავნის ჩრდილოეთით 300-იოდე მეტრის დაშორებით მოქ.

⁴⁰. ს. კაკაბაძე, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები, წ. I. ტფ. 1921. გვ. 8-9

ბაკურაძის ეზოში არსებულ ძეგლთან.⁴¹ აქედან გამომდინარე მეორე ჯგუფის კრამიტების ქვედა ქრონოლოგიური მიჯნა XVI ს-ის 20-იან წლებზე მოდის.

ორივე ჯგუფის კრამიტების ფერთა გამა და დამზადების ტექნიკა გარკვეულად იზოლირებულ სურათს გვიხატავს და მიკრო რეგიონის ჩვენთვის ცნობილ ძეგლებზე პრაქტიკულად არ მეორდება. ეს გარემოება და ჭიქურის მასის დასაფქვავე ქვასანაყის(სურ. 21) აღმოჩენის ფაქტი გვაფიქრებინებს, რომ კომპლექსის ტერიტორიაზე ან მიმდებარედ მოჭიქული კერამიკის ორფენიანი საწარმოს ნაშთია საგულვებელი.

წარმოდგენილ საილუსტრაციო მასალაზე მოჭიქული კრამიტების პირველი ქრონოლოგიური ჯგუფის კუთვნილია შემდეგი ნიმუშები:

სურ: 4₁₋₂₋₃₋₄₋₅₋₇; 5₇; 10-18; 6; 7₁₋₂; 8₁₋₂₋₃; 9₁₋₂; 10₁; 11₁; 14; 17; 20.

მეორე ქრონოლოგიური ჯგუფის კუთვნილია შემდეგი ნიმუშები:

სურ: 4₅; 5₁₋₂₋₃₋₄₋₅₋₆; 8-9; 9₁; 12; 13; 16.

დასარულს უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისტორიული წყაროებით, საარქივო ნარატიული და ფოტო მასალებით, აგრეთვე არქეოლოგიური არტეფაქტებით ძირითად ნაგებობებზე დასტურდება სხვადასხვა სახის გადახურვის ელემენტი: ორი ქრონოლოგიური ჯგუფის მრავალფეროვანი მოჭიქული კრამიტები, ლორფინი, სპილენძი, თუნუქი, ყავარი და ზოგჯერ რამდენიმე მათგანი ერთდროულადაც კი.

აქედან გამომდინარე ვფიქრობთ მეთოდოლოგიურად გამართლებული იქნება რეაბილიტაციის პროცესში მსგავსი კომბინაციების განმეორება.

არქეოლოგიური მონაცემები სადრენაჟო სისტემის შესახებ

2007 წ. ჩატარებული ტერიტორიის ზოგადი დაკვლევის დროს გაკეთდა რამდენიმე არქეოლოგიური შურფი, რომელთა შედეგად გამოვლინდა ისტორიული სანიადვრე სისტემის არსებობა ღვთისმშობლის ტაძრის აღმოსავლეთ და სამხრეთ მხარეებზე. არხი მიემართება აკადემიის მიმართულებით და თაღოვანი გადახურვით

⁴¹. მ. გოგსაძე..... გვ. 51-52;

ქ. ც. ს. ა. ფ. 21, ს. 1465 ფ. 180, 189. მითითებულია მ. კეზევაძის მიხედვით (იხ. მ. კეზევაძე, დას. ნაშრომი, გვ. 26-27);

ომარ ლანჩავა, როლანდ ისაკაძე, გელათის სამონასტრო ანსამბლის ტერიტორიაზე 2007 წლის 1 დეკემბრიდან 2008 წლის 30 იანვრამდე ჩატარებული სადაზვერვო-არქეოლოგიური სამუშაოების ანგარიში, ხელნაბეჭდი, ქუთ. 2008, გვ. 5-8.

გამოდის ქვედა ტერასაზე. ისტორიული არხი აგებულია კირქვის და დამუშავებული ქვის წყობით.

#1-3-9 შურფები გაიჭრა მთავარი ტაძრის დასავლეთით, ეზოში, მიწის პირამდე დანგრეული გაურკვეველი დანიშნულების ნაგებობებისა და მთავარ ტაძარზე ადრეული ფენების დაზვერვის მიზნით. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესო გამოდგა #1 შურფი მასიურკედლებიანი სწორკუთხა ნაგებობის სამხრეთ-დასავლეთის კუთხის ინტერიერში. გვიანდელი გალავნის კედელი, რომელიც მოქალაქე კ. ჯანგავაძის ეზოს დასავლეთიდან საზღვრავს, გაუქმებულ ნაგებობას ჩრდილოეთ-სამხრეთის ხაზზე კვეთს.

შურფის ერთ მეტრზე დაღრმავებისას გამოირკვა, რომ შეიძლება საქმე გვქონოდა XII საუკუნემდე ნაგებობასთან, ამიტომაც შურფი მნიშვნელოვნად გავაფართოვეთ ჩრდილოეთისა და აღმოსავლეთის მიმართულებით და დასავლეთისა და სამხრეთის კედლებს გარედან გავუჭერთ ვიწრო ტრანშეა, რის შემდეგაც გამოირკვა, რომ ნაგებობა სულ ცოტა ორჯერაა გადაკეთებული და ფუნქციაშეცვლილი.

პირველი გადაკეთება-განახლების შემდეგ ნაგებობის ფუნქცია შეუცვლიათ. ამ ეტაპზე მთლიანად ამოქოლილია სამხრეთის, ხოლო 0,5 მ-ის სიმაღლეზე დასავლეთის კარები, რომლის ჩრდილო ნაწილში კედლის ინტერიერის გაყოლებით 3,5 მ. სიგრძის, 0,4 მ. სიმაღლისა და 0,5 მ. სიგანის მერხია ამოყვანილი. მისგან აღმოსავლეთით ნაგებობას მთელ სიგანეზე კვეთს სამხრეთიდან ჩრდილოეთით მიმართული სავარაუდოდ ნახმარი წყლის არხი. არხის ფსკერი შედგენილია გრუნტში? პირაღმა ჩასმული 38 სმ-ის სიგრძის, თეთრ ანგობზე მწვანედ მოჭიქული ღარიანი კრამიტებით. გვერდებზე ცერად დაწყობილი ბრტყელი, ფლეთილი ქვებით, რომლებიც ზემოდან გადახურულია ისეთივე ფილებით, არხის სიმაღლე 0,3 მ-მდეა გაზრდილი (სიგანე 0,3 მ.). სამხრეთის კედელთან არხის დასაწყისი 0,7 მ-დე სიგანის მასიური ქვის ფილებითაა გადახურული. არხის აღმოსავლეთით მთელ სიგრძეზე გაიწმინდა სხვადასხვა დონეზე მდებარე, ერთმანეთისგან განსხვავებული სტრუქტურის ჰიდრაულიკური ხსნარით მოლესილი ავზების ფრაგმენტები. მათი ძირითადი ნაწილი გაუთხრელ ფართობში გადის. არხი, რომელიც საგრძნობლადაა დახრილი ჩრდილოეთისაკენ, რათა წყალს თავისუფლად ედინა, გატარებულია

თავდაპირველი ნაგებობის ჩრდილოეთის კედელში ფლატეს მიმართულებით და ასევე გაუთხრელ ფართობში გადის. დასავლეთის კარის მონაკვეთში იქ, სადაც სახურავის ერთი ფილა ადრევე დაძრული იყო, არხის შევსების ფენაში ვერცხლის ორი ტრაპიზონული მონეტა აღმოჩნდა ისინი მოჭრილია მანუილ I და იოვანეს სახელზე და XIII ს-ის ბოლო და XIV ს-ის პირველი ნახევრით თარიღდებიან⁴². ეს თარიღიუნდა მივიჩნიოთ ნაგებობის ფუნქციონირების მეორე ეტაპის ზედა ზღვრად. ფუნქციონირების მესამე ეტაპზე ინტერიერში შეიმჩნევა ალიზის იატაკის დონეები, ხოლო ექსტერიერში, დასავლეთით ფიქსირდება სავარაუდოდ მე-2 და მე-3 ეტაპის დროინდელი მინაშენები, სადაც გაირჩევა ჰიდრავლიკური ხსნარით შეღესილი დონეები⁴²

საინტერესო მასალა აღმოჩნდა #5 შურფის გახსნიასას. #5 შურფი (3X3 მ.) დაიდო მთავარი ტაძრის სამხრეთის მინაშენის წინ 6-7 მეტრის დაშორებით იქ, სადაც ეზოში ადრევე ჩანდა ხელოვნურად ჩაღრმავებული ადგილი. პირველივე ბარისპირზე გამოიკვეთა დაუმუშავებელი ქვის ფილებით გადახურული, კლდის ბუნებრივ ნაპრაღში მოწყობილი სადრენაჟე არხი, რომელიც ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-დასავლეთისაკენ არის მიმართული. ამავე არხის ნაწილები #12 და #14 შურფებშიც გამოვლინდა და მისი დანიშნულება მთავარი ტაძრისათვის ეზოს სამხრეთ-აღმოსავლეთის მონაკვეთის ფერდობებიდან წამოსული ატმოსფერული ნალექების მოშორება იყო. არხის დანგრეული ნაწილიდან მწვავედ მოჭიქული კრამიტის რამდენიმე ნატეხი ამოვიდა, მათ შორისაა სამკუთხა ფორმის მოჭიქული ანტეფიქსი ადორანტის? რელიეფური გამოსახულებით .

აღნიშნული არხის გაგრძელება #12 და #14 შურფებშიც გამოვლინდა, სადაც იგი ჩასმულია გრუნტში, რომელიც ამ შურფებში დაახლოებით 0,2 მ-ის ჰუმუსის ქვეშ იწყება. ამ მონაკვეთებში არხის სიგანე 0,4 მ-ია და ნაგებია კირქვის მომცრო ქვებით.

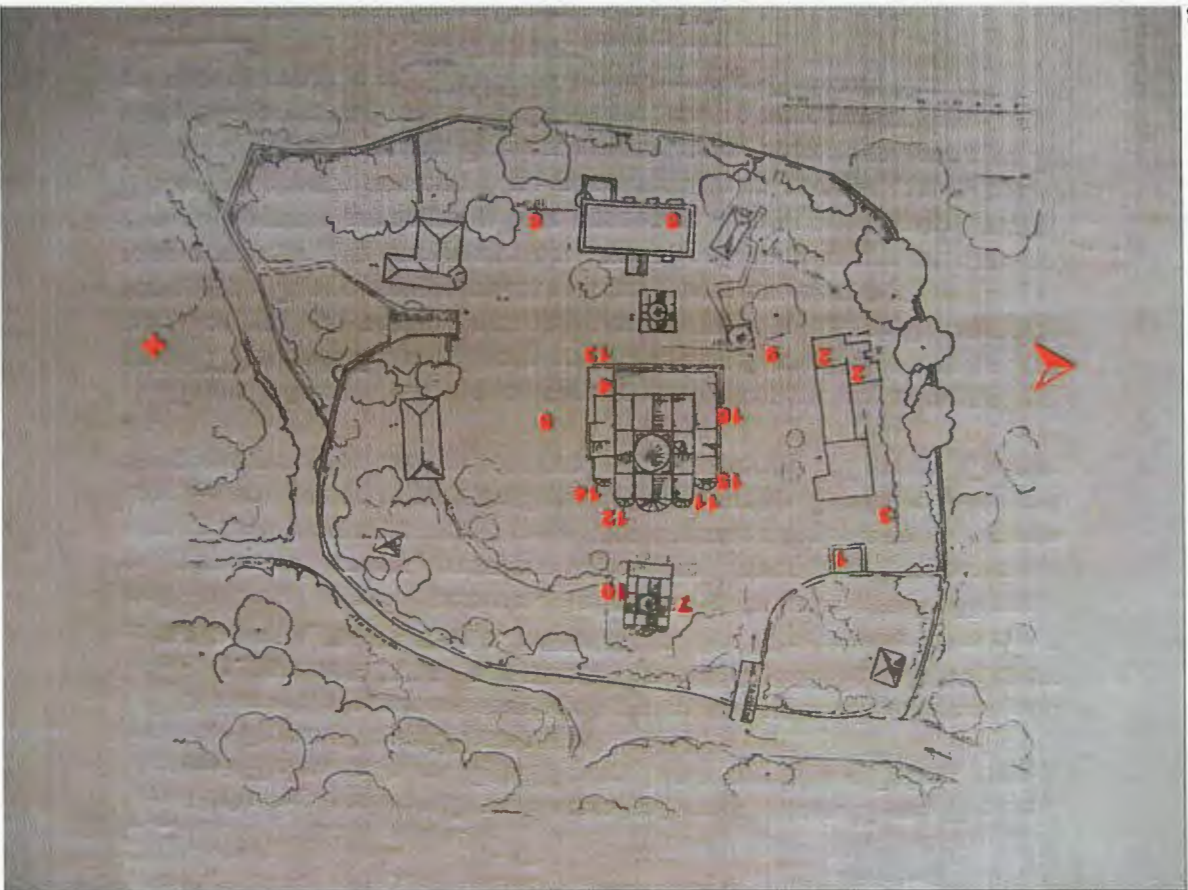
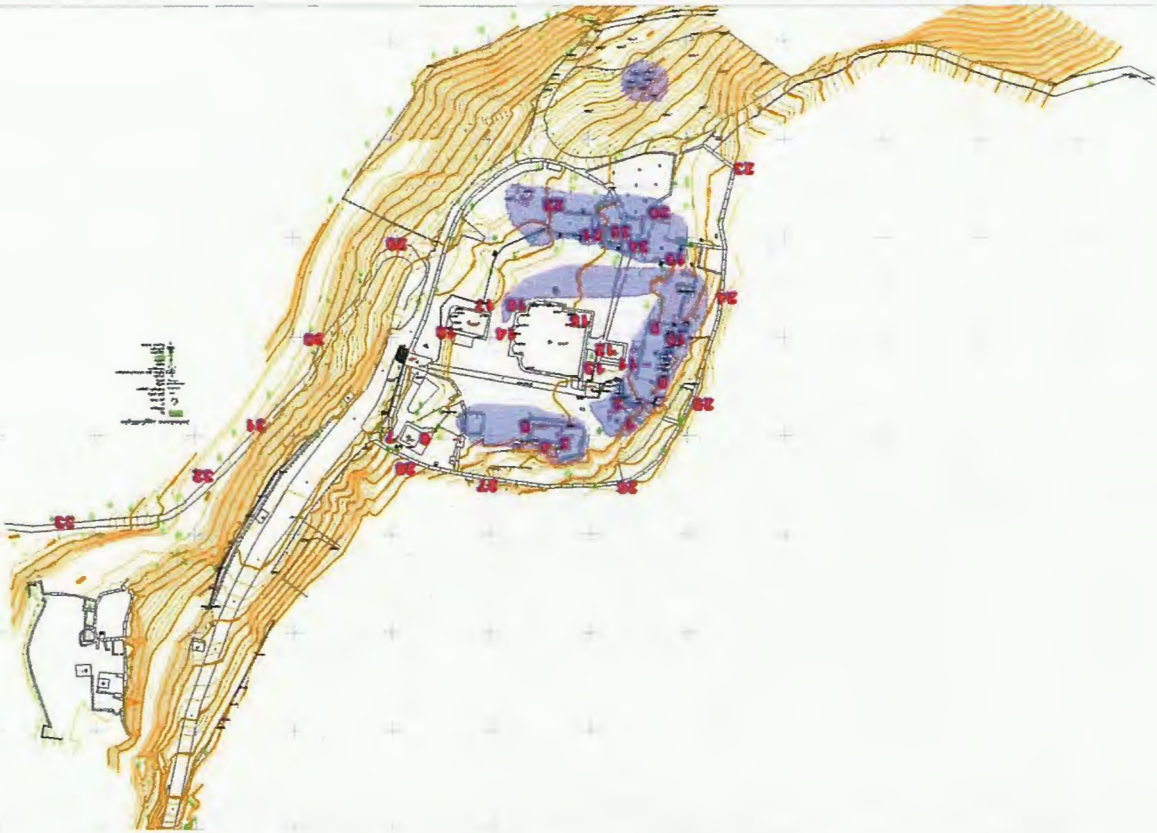
⁴² გელათის სამონასტრო ანსამბლის ტერიტორიაზე 2007 წლის 1 დეკემბრიდან 2008 წლის 30 იანვრამდე ჩატარებული სადაზვერვო-არქეოლოგიური სამუშაოების ანგარიში. გვ.3-5

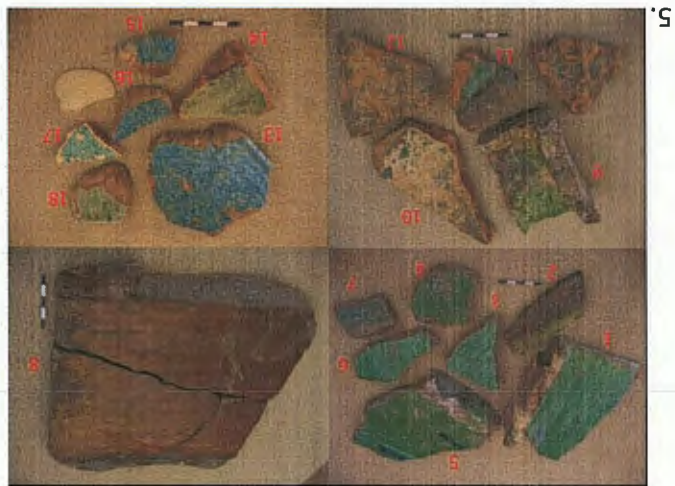

1.

2.

5.

4.

7.

6.

6.

8.

11.

10.

12.

13.

15.

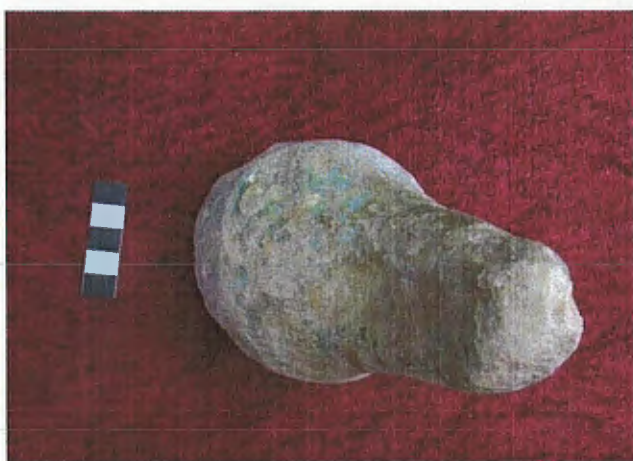
14.

19.

16.

21.

20.

დანართი №4

გელათის სამონასტრო კომპლექსის მთავარი, ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრის ტექნიკური მდგომარეობის შესახებ

გელათის ანუ გაენათის სამონასტრო კომპლექსი და, განსაკუთრებით, მისი მთავარი ტაძრის ისტორიული და მხატვრულ-გამომსახველობითი ასპექტები მე-20 საუკუნის განმავლობაში მრავალი მკვლევარის მიერ იქნა დაწვრილებით შესწავლილი. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ბატონ ბ. ლომინაძის გამოკვლევა. და ქალბატონ რუსუდან მეფისაშვილის კაპიტალური ნაშრომი “გელათი”.

ზემოხსენებული ნაშრომები ყოველმხრივ მიმოიხილავდნენ კომპლექსის ცალკეულ ობიექტს და ცხადია, არც საინჟინრო-ტექნიკური ანალიზი რჩებოდა მათი ყურადღების გარეშე, თუმცა ამ მხრივ ჯერ კიდევ მრავალი გამოკვლევა არის მოსალოდნელი.

ტაძრის ნაწილების უკეთ დასახასიათებლად პირობით შემოღებულია მზიდი კედლების ღერძული დანომრვა სამხრეთიდან ჩრდილოეთით “1-1”-დან “6-6”-მდე, ხოლო დასავლეთიდან აღმოსავლეთით “ა-ა”-დან “ლ-ლ”-მდე.

შენობის გეგმა ნართექსის ჩათვლით ჩაწერილია ოთხკუთხედში, რომლის ჩრდილო-დასავლეთი კუთხე ამოკვეთილია, ხოლო აღმოსავლეთი მხარე ბოლოვდება სამი წინ გაშვებული და ორი: ჩრდილოეთის და სამხრეთის აფსიდით, რომლებიც სადიაკვნესა და სამკვეთლოს შიდა განივი კედლების გაგრძელებად შეიძლება მივიჩნიოთ. აღმოსავლეთის მხრიდან ტაძარი 5-ნავიან ნაგებობად აღიქმება, მაგრამ ინტერიერში ცენტრალური დარბაზი სამ ცენტრალურ აფსიდს აერთიანებს და სამნავიან სახეს ღებულობს. გეგმაში ტაძრის გაბარიტული ზომებია (3415X3595)სმ.

ტაძრის დამაგვირგვინებელი გუმბათის ყელი აზიდულია ცენტრალური აფსიდის მკლავებზე და “დ-დ” ღერძზე მდებარე კოლონებზე. ამ წერტილებში თავს იყრის ზომიერად განზიდული ჩრდილოეთის და სამხრეთის მკლავები, ხოლო დასავლეთის მკლავი ტრადიციულად უფრო მეტადაა განვითარებული. ეს ოთხი მკლავი ქმნის ცენტრალური დარბაზის მოცულობას. გუმბათის ყელიდან ქვეყნის ოთხთავე მხარეს ეშვება მომიჯნავე სათავსოების სახურავები, რომელთა სიბრტყეების მონაცვლეობა წარმოშობს საქართველოს მთიანი ლანდშაფტის ასოციაციას, ფოტოები: 1,2,3.

ძირითადი მზიდი სისტემა კონცენტრირებულია გუმბათის ირგვლივ, “ე-ე”/“ი-ი” და “3-3”/“4-4” ღერძებზე განლაგებული სვეტების თავზე გადარკალული თაღების წნულით. თაღების გასწვრივი და განივი მდგარობა უზრუნველყოფილია მინაშენებით რომლებიც, როგორც ზევით ითქვა, განაპირა ნაგებს წარმოადგენენ. ტაძრის დასავლეთით, ჩრდილოეთის

და სამხრეთის ნაგები (იგივე განაპირა) პატრონიკენით სრულდება, რომლებიც შეერთებულია ბაქნით, ფოტოები: 4,5. მთავარი და დამხმარე კონსტრუქციები ჰქმნიან გუმბათის ყელის (დოლის) დამჭერ მზიდ სისტემას და იმავდროულად კონტურზე განლაგებული გარე კედლებთან ერთად უზრუნველყოფენ ნაგებობის გასწვრივ და განივ მდგრადობას.

ტაძარი ჯვრის შემდგომ ეპოქის ძეგლია და ცენტრალურ გუმბათოვანი სისტემისაგან განსხვავებით მზიდი ელემენტები უფრო პერიფერიულად არიან განლაგებულნი. ტაძრის პერიმეტრზე აღსანიშნავია, რომ თაღების პირები დამუშავებულია უფრო მარტივი პროფილებით ვიდრე ეს აღმოსავლეთ საქართველოს ძეგლებშია გავრცელებული, რის გამო ისინი ერთიან მრუდე ზედაპირებს ჰქმნიან, რითაც უფრო მძლავრ მზიდ ელემენტებს წარმოადგენენ. ტაძრის ინტერიერი მთლიანად მოხატულია, რამაც, ალბათ თავის მხრივ, განაპირობა სვეტებისა და თაღების პროფილების სისადავე.

გუმბათი, შიდა დიამეტრით 966 სმ, განათებულია 16 სარკმელით, რომელთა შორის ასევე 16 შუაკედლისია განთავსებული. შუაკედლისების სისქე 85სმ-ია. შიდა წრეზე მათი ხაზოვანი სიგრძე დაახლოებით 95 სმ-ია, ისევე როგორც ღიობებისა, ფოტო 6. გარეთა წრეზე ღიობების სიგანე 55 სმ-ია, ხოლო შუაკედლისებისა – 168 სმ. გუმბათის სახურავი კონუსის წვერის სიმაღლე ტაძრის იატაკიდან შეადგენს 3526 სმ-ს.

საინჟინრო-გეოლოგიური გამოკვლევების შედეგად გაირკვა, რომ სამონასტრო ანსამბლის ტერიტორია და მიმდებარე უბნები დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაში იმყოფება. საკვლევი მოედანი აგებულია ტექნოგენური-კონსოლიდირებული ნაყარი (სგე-1), დელუვიური (თიხოვანი) (სგე-2) და კირქვის დოლომიტიზებული (სგე-3) ფენებისაგან. სამონასტრო ანსამბლის ყველა ძირითადი ნაგებობა დაფუძნებულია ძირითად ქანზე, კირქვებზე.

სადირკვლები აგებულია კირქვის თლილი ქვებისაგან კირის დულაბზე. კირქვის ფენიდან სადირკვლის ჩაღრმავება მერყეობს 40-დან 150სმ-მდე. კირქვის მზიდუნარიანობა ფრიად მაღალია და იმავე მონაცემებით 190სკ/სმ² შეადგენს. თავად სადირკველი კირქვის თლილი ქვებისაგანაა კირხსნარის დულაბზე. არსებული მონაცემებით ასეთი დულაბის სიმტკიცე დაახლოებით 20÷50სკ/სმ² შეადგენს, ხოლო კირქვებისა 200÷300კგ/სმ²-ს. ასე რომ, წყობის საბოლოო სიმტკიცე 30-დან 45კგ/სმ²-ის ფარგლებში იქნება, რაც გამორიცხავს სადირკვლების გაუთვალისწინებელი დეფორმაციების წარმოქმნას.

სადირკველს ზევით სტერეობატური ზემდირკველია, რომელიც დასავლეთის მხარეს სამსაფეხურიანია, ხოლო აღმოსავლეთის მიმართულებით თანდათან დაბლდება და ერთ საფეხურამდე დადის. ზემდირკველის ბლოკები ბაზალტისაა.

ზედირკველს ზედა მზიდი კონასტრუქციები: კედლები და სვეტები იმავე მასალითაა ნაგები. მათი სიგანე იცვლება 81-დან 150სმ-ის ფარგლებში. წყობა სამფენოვანია შიდა და გარეთა მოპირკეთების შრეები გაერთიანებულია კირბეტონის შუა ფენით. აღსანიშნავია, რომ მთავარი ტაძრის მშენებლობისათვის გამოყენებულია ციკლოპური ზომის ქვის ბლოკები, განსაკუთრებით ზედირკველსზედა რიგებში, სადაც ზოგიერთი მათგანის გაბარიტული ზომები (430X170)სმ-საც კი აღწევს.

შენობა ნაგებია მკვიდრად და თითოეული დეტალის საგულდაგულო შესრულებით. ქვის კვადრები დამზადებულია ბუნებრივი ფორმის კარნახით, რომელიც ასე ნიშანდობლივია ძველი ქართველი მშენებლებისათვის. ხშირად გვხვდება ქვის ერთი ლოდისაგან ნაკვეთი თაღური ზღუდარი, ფოტო 11; დუბლირებული თაღი დიდი მალის ღიობზე, სადაც თაღის ამგები კვადრები ორგანულადაა მორგებული წყობის ელემენტებთან, ფოტოები: 12, 13 და სხვა. არას ვამბობთ ქვებზე ნაკვეთი ჩუქურთმების სინატიფეზე და გამომსახველობაზე. სამშენებლო ტექნიკის და მასალების სრულყოფილი მომარჯვებით ძველი ჭეშმარიტი შედევრია.

შენობის სახურავი ამჟამად თუნუქითაა გადაწყვეტილი. ფურცლოვანი თუნუქი დაკრულია ხის შელარტყვაზე და ხის ცილინდრული ღეროებით გამოყვანილია ლორფილების იმიტაცია. ტაძრის ბურვილი სამომავლოდ სპეციალური განხილვის საგანია.

ტაძრის მზიდი სისტემის მდგომარეობა, დღეისათვის შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს. როგორც ცნობილია, განვლილი საუკუნეების განმავლობაში ტაძარს გადატანილი აქვს ბუნებრივი სტიქიური ზემოქმედებები და “ადამიანების” მიერ თავსდატეხილი უბედურებანი, რომელთა კვალი სამწუხაროდ ბევრგანაა დარჩენილი ტაძრის ტანზე და სათანადო ნიშნებითაა აღნიშნული ანაზომებზე. ამასთან ერთად შეინიშნება ცალკეულ მეორეხარისხოვან მოცულობათა კავშირების დარღვევა ძირითად ტაძართან. ტაძრის მოპირკეთების გამოქარვის შემთხვევები, რომლებიც კარგად ჩანს ზევით მითითებულ ექსტერიერის ამსახველ და შემდეგ ფოტოებზე: 14, 15, 16. მაგრამ ყველაზე ძლიერად ტაძრის სხეულზე ნაჭდევი დაუტოვებია წვიმა-ქარის ზემოქმედებას. ზოგადად ეს დაზიანებანი ზედირკველისათვის მოცემულია მათი განშლის ფოტოებზე (7, 8, 9, 10), ხოლო დაზიანების ხარისხის წარმოსადგენად ნაჩვენებია ფოტოები 14 და 15. ანალოგიურად ზიანდება გუმბათის ყელი იმ ნაწილში, რომელიც ნავეებზე და ტრომპებზე არის დაყრდნობილი, ფოტოები 19 და 20.

აღნიშნული დაზიანებანი თავისი სიმძიმით დიდად ჩამოუვარდებიან ლავგარდანის დაზიანებებს; საუკუნეების განმავლობაში და თანადროულ ეპოქაში ატმოსფერული ნალექებით მიყენებული ზარალი განუზომელია. აღნიშნული, ვერაგი და დამანგრეველი

ფაქტორისათვის მნიშვნელობა არა აქვს ტაძრის კედლების ორიენტაციას, სახურავის დაქანებას, მდებარეობას გუმბათზე თუ მიწიდან 3-4 მეტრის სიმაღლეზე: ლავგარდანის კვადრები თითქმის ერთიანადაა დაზიანებული და შეიძლება ითქვას ვეღარ ასრულებს მისთვის განკუთვნილ დამცავ ფუნქციას, რაც კარგად ჩანს ფოტოებზე. ტრადიციულად ქართული ძეგლების ლავგარდანები არ ხასიათდებიან მაქსიმალური გამოსვლით კედლის სიბრტყიდან, მაგრამ მსგავსი დაზიანებები რასაც ტაძარზე აქვს ადგილი, არსად არ აღინიშნება. როგორც ჩანს, ატმოსფერული ნალექების ქიმიური შემადგენლობის შეცვლამ და რიონის ველზე გაბატონებულმა ქარებმა მიაყენეს გამოუსწორებელი ზიანი ტაძარს.

აღნიშნულ დაზიანებათა მიუხედავად ტაძრის ძირითადი მზიდი კონსტრუქციების მდგომარეობა საძირკვლების, მზიდი კედლების, შენობის შიდა თაღების და გუმბათის მდგომარეობის გათვალისწინებით დამაკმაყოფილებელია და კონსტრუქციულ ჩარევას არ საჭიროებენ.

სარესტავრაციო სამუშაოების ძირითადი მიმართულება შემდეგი სახით შეიძლება წარმოდგენილიყნოთ:

1. ზეძირკვლის სტერეობატის ბაზალტის დაზიანებული კვადრების შევსება ბაზალტის ფხვნილზე დამზადებული დუღაბის ჩაჭირხვნიტ ნაკერებს შორის მთელ პერიმეტრზე.
2. ლავგარდანის დაზიანებული ქვების აღდგენა და გამოცვლა. ლავგარდანის ზევით ადრე არსებული ლორფინების სიბრტყის მაქსიმალურად გამოყენებას და მისი გამოსვლის დეტალის დამუშავებას ისე, რომ არ დაზიანდეს ტაძრის მხატვრული სახე.
3. სახურავი ბურვილის პრობლემის რადიკალური მოგვარება.
4. ტაძრის ირგვლივ დამრეცი სარინელის ან ასხლეტილი შხეფების ინერციის ჩამქრობი ქვიშნარი ფენის მოწყობა.

აღნიშნული ღონისძიებები მნიშვნელოვნად შეუწყობენ ხელს ტაძრის ავთენტური სახით შენარჩუნებას მომავალი თაობებისათვის.

კონსტრუქტორი:

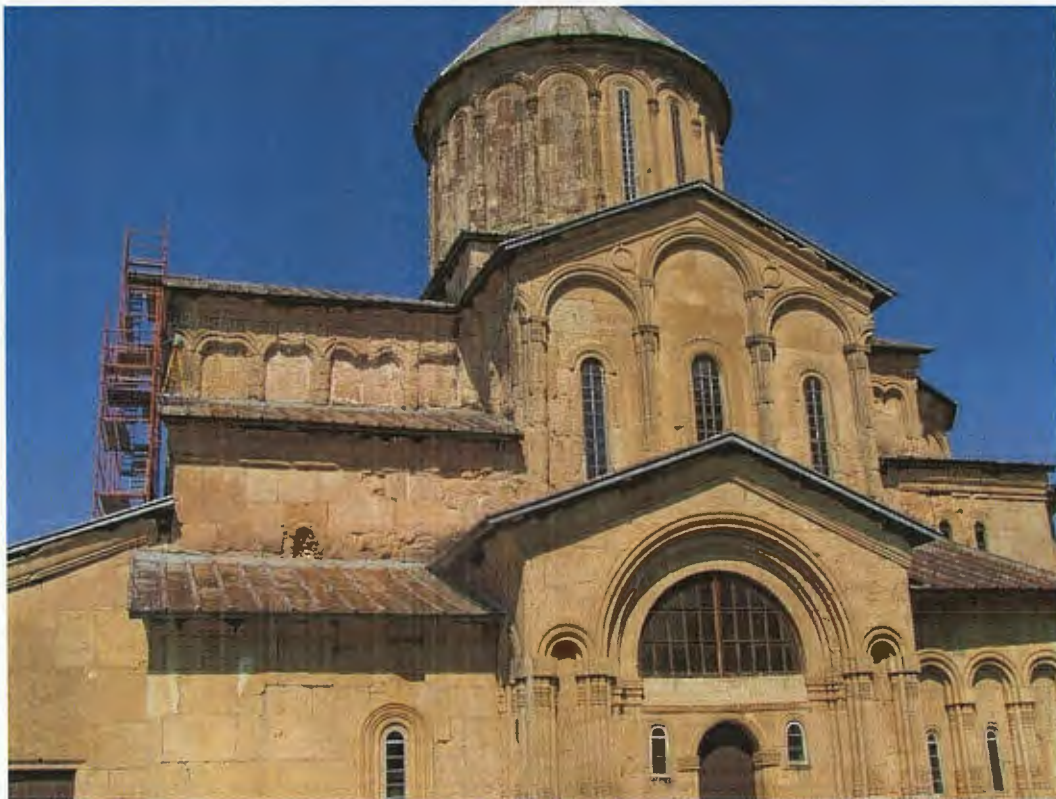
გ. ჭანუყვაძე

შოტლანდია: მთავარი ტაძარი

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

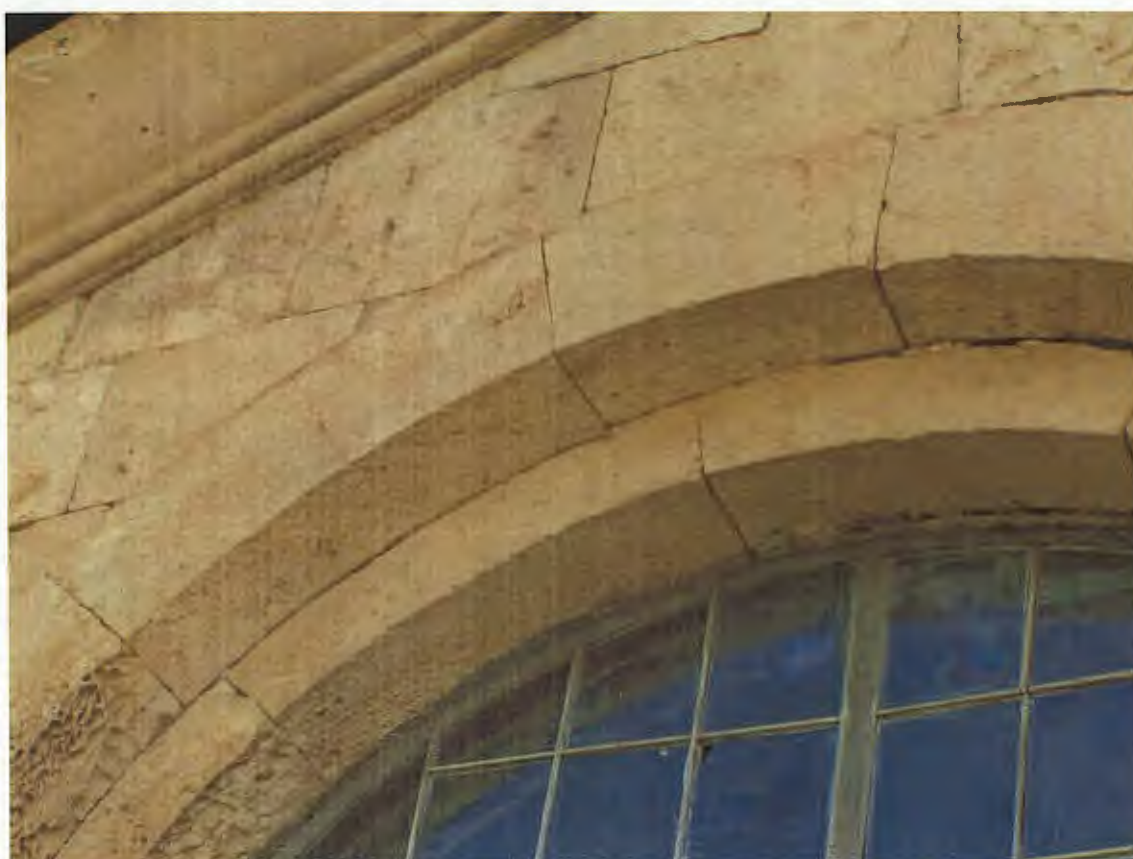
10.

11.

12.

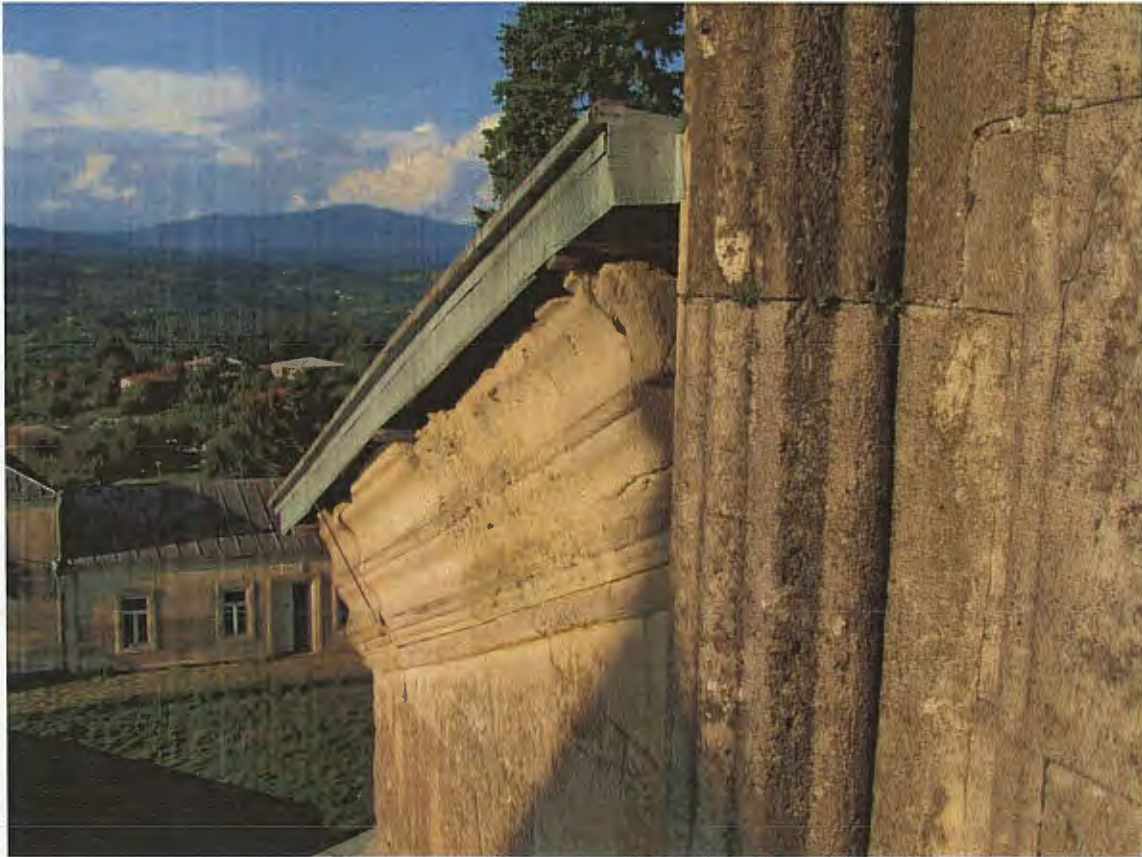
13.

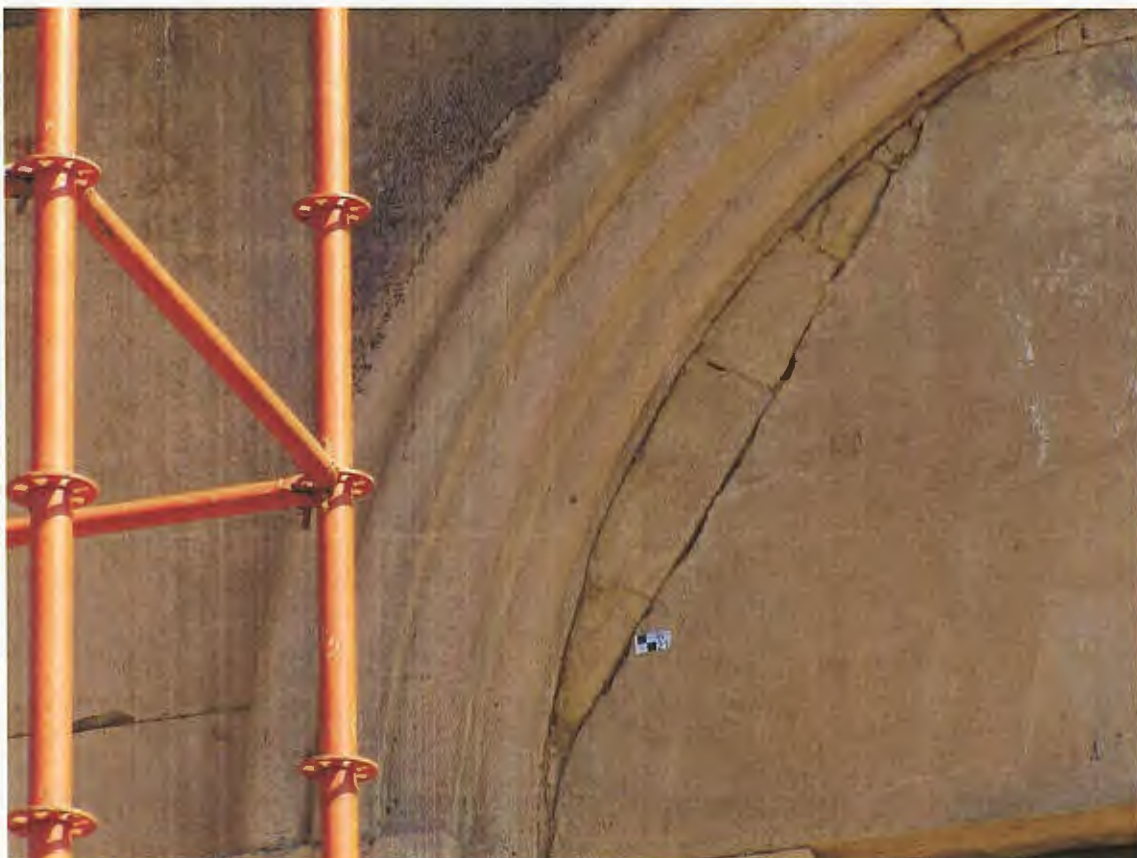
14.

15.

16.

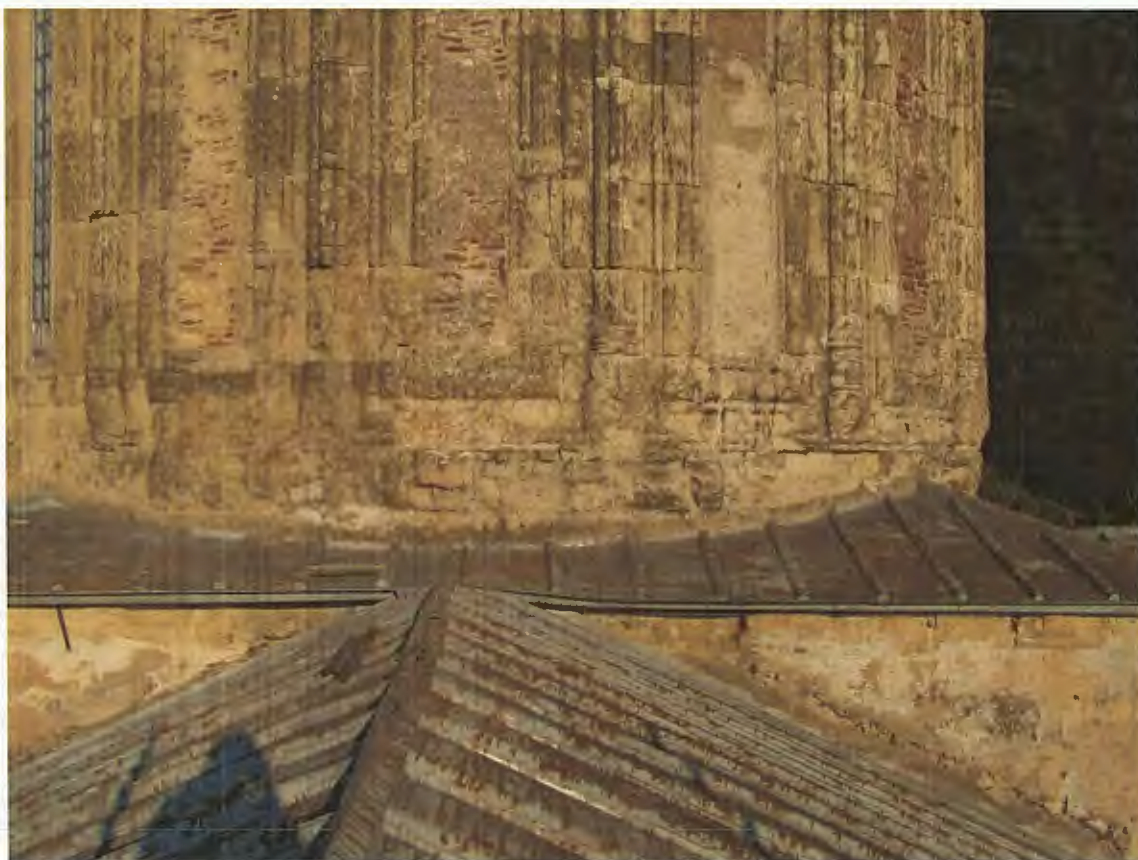
17.

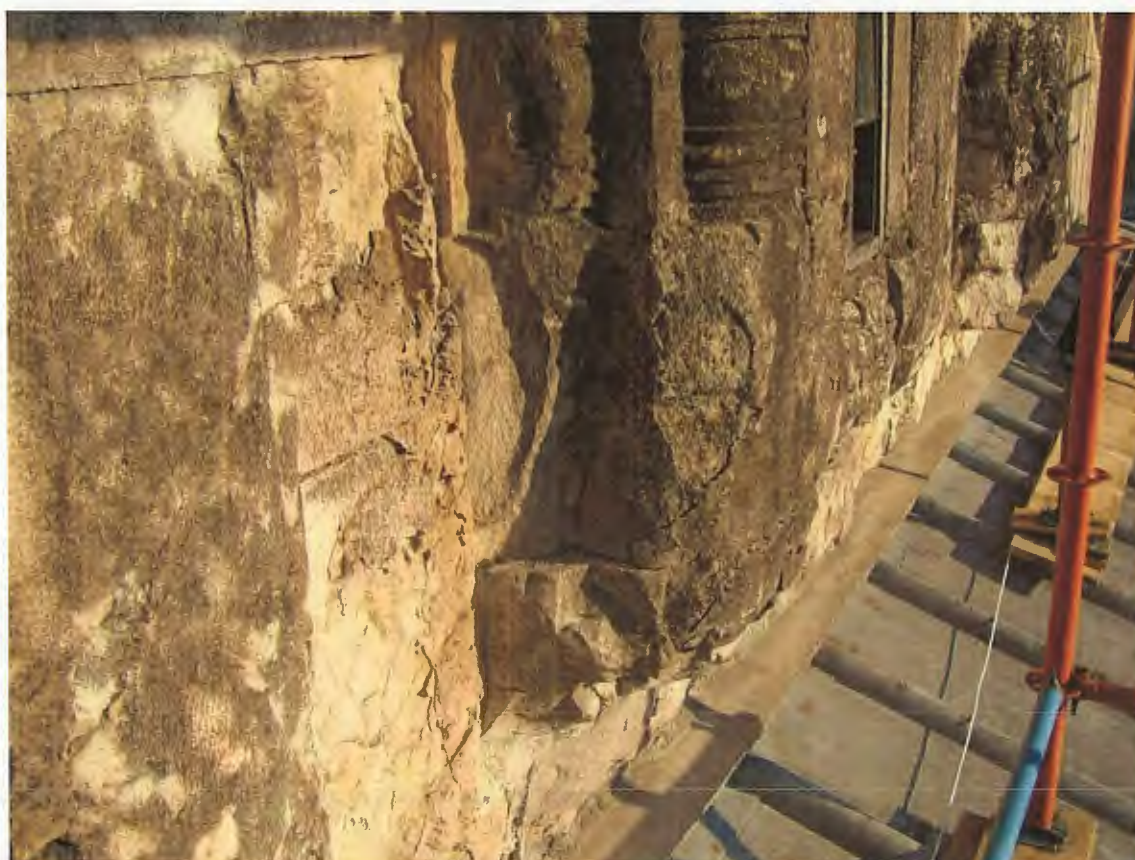
18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

